

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра конституційного, міжнародного
та адміністративного права
Центр дослідження конституційної юстиції
Івано-Франківське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства
«Просвіта» ім. Тараса Шевченка
Івано-Франківське міське об'єднання Всеукраїнського товариства
«Просвіта» ім. Тараса Шевченка**

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВИХ ОНЛАЙН-ДЕБАТІВ
(у форматі круглого столу):
«ДОСВІД 25-Ї РІЧНИЦІ СУЧАСНОГО
УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ
ТА 30-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ:
ЗДОБУТКИ І ВТРАТИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

25 червня 2021 року

Івано-Франківськ
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
2021

УДК 342. (081)

P43

Упорядник: Розвадовський В. І., кандидат юридичних наук, доцент
Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

P43 Досвід 25-ї річниці сучасного українського конституціоналізму та 30-річчя української державності: здобутки і втрати, проблеми та перспективи : матеріали наукових онлайн-дебатів (у форматі круглого столу) (м. Івано-Франківськ, 25 червня 2021 року) / упорядник В. І. Розвадовський. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. 120 с.
ISBN 978-966-640-514-5

У цьому збірнику вміщені матеріали наукових доповідей, повідомлень та інформацій, представлених на наукових онлайн-дебатах, організованих кафедрою конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-науковим юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і проведеному в Івано-Франківську 25 червня 2021 року.

Для державних та муніципальних службовців, науковців, аспірантів, практикуючих юристів, та усіх тих, хто цікавиться станом реалізації положень Конституції України в Україні.

УДК 342. (081)

ISBN 978-966-640-514-5
2021

© Навчально-науковий юридичний інститут,

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	7
ПЕРЕДМОВА	11
НАПРЯМ 1. ПРОБЛЕМАТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	19
1. <i>Адамович Сергій Васильович</i> , доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника <i>«Проблема державного устрою України в конституційному процесі»</i>	19
2. <i>Вівчаренко Олег Антонович</i> , доктор юридичних наук, заслужений юрист України, професор кафедри трудового, екологічного та аграрного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. <i>«Нова Конституція України – шлях до утворення української державності»</i>	27
3. <i>Волковецький Степан Васильович</i> , кандидат технічних наук, доцент, голова Івано-Франківського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта», <i>Волковецька Світлана Василівна</i> , кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій та права Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу <i>«Конституція України: досягнення і проблеми»</i>	31
4. <i>Гривнак Богдан Любомирович</i> , кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. <i>«Вплив глобалізаційних процесів на розвиток української державності»</i>	34
5. <i>Гуцол Марія Іванівна</i> , кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету, голова Івано-Франківського міського об'єднання ВУТ «Просвіта». <i>«Основні положення Конституції України для громадського об'єднання «Просвіта» – історія, сучасність»</i>	40

6. *Дерев'яно Сергій Миронович*, заслужений працівник освіти України, доктор політичних наук, професор кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Ключові проблеми новітнього дизайну конституційного реформування в Україні»*.....44

НАПРЯМ 2. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУТНІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ.....50

7. *Зінич Любомир Васильович*, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Наднаціональність у аспекті верховенства Конституції України»*.....50

8. *Кnysh Vitalii (Книш Віталій Васильович)*, doctor of law, professor of the department of constitutional, administrative and international law of the Educational and scientific Law institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). *The relationship between Ukrainian statehood and Ukrainian constitutionalism: achievements, problems and prospects»* (Співвідношення українського державотворення та українського конституціоналізму: здобутки, проблеми та перспективи).....54

9. *Любчик Ігор Дмитрович*, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства і філософії Івано-Франківського національного медичного університету. *«Ідея української соборності на західному пограниччі: реценції та виклики сьогодення»*.....59

10. Непийвода Людмила Іванівна, регіональний представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Івано-Франківській області. *«Стан забезпечення громадянських та політичних прав в Україні на сучасному етапі»*.....64

11. Петровська Ірина Ігорівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Поняття та коротка характеристика органів публічної влади в Україні»*.....70

12. Федорончук Андрій Володимирович, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Роль і значення Конституції України в державотворенні і правотворенні в Україні»*.....75

НАПРЯМ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ.....78

13. Марцінків Руслан Романович, голова Івано-Франківської міської територіальної громади. *«Інституційне оформлення органів влади української самостійної соборної держави (на прикладі служби безпеки)»*.....78

14. Розвадовський Володимир Іванович, завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, доцент, кандидат юридичних наук, керівник центру дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Питання практичної реалізації принципів та норм Конституції України»*.....83

<p><i>15. Загурський Олександр Богданович</i>, доцент кафедри управління та адміністрування Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Західноукраїнського національного університету, доцент, кандидат юридичних наук. Науковий консультант центру дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. <i>«Децентралізація в Україні: здобутки та перспективи»</i>.....</p>	88
<p><i>16. Албу Андрій Аркадійович</i>, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. <i>«Забезпечення основних прав та свобод людини і громадянина в Україні»</i>.....</p>	93
<p><i>17. Грицан Ольга Анатоліївна</i>, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. <i>«Протидія непрямому підкупу виборців в Україні: правове забезпечення»</i>.....</p>	99
РЕКОМЕНДАЦІЇ	104
ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ	113

ВСТУПНЕ СЛОВО

Поточний рік відомий важливими вікопомними державотворчими датами та подіями, які відіграють ключову роль у становленні та подальшому розвитку сучасної Української держави. Мова йде про 25-ту річницю Конституції України та про 30-ту річницю проголошення незалежності України.

Зазначені дати є підставою не лише для святкування зазначених подій на державному та суспільному рівнях, а й подальшим підґрунтям для науково-теоретичного та практично-прикладного аналізу здобутків та втрат, які мали місце у цей період.

У контексті вищесказаного доцільно акцентувати увагу як на здобутках та втратах українського конституціоналізму, так і на позитивах та недоліках українського державотворення. Таке критичне дослідження дасть змогу провести порівняльне дослідження процесу державотворення та процесу конституціоналізму в Україні, визначити переваги у їх гармонійній взаємодії, встановити недоліки розходження та розбіжностей між державотворенням та конституціоналізмом в Україні, а також визначити, наскільки фактичні державотворчі та правотворчі процеси були юридично відображені у змісті Основного Закону України та його редакціях. Важливе значення у цьому аспекті також має дослідження співвідношення теорії державотворення і теорії конституціоналізму з правотворчою, правореалізаційною, правозастосовчою та правоохоронною практикою.

Не менш важливе значення також має співвідношення українського державотворення та українського конституціоналізму з аналогічними правовими явищами у країнах Європейського Союзу (особливо – у контексті проголошеного і частково реалізованого євроінтеграційного курсу України).

Враховуючи зазначене, щиро бажаю учасникам наукових онлайн-дебатів у форматі круглого столу визначити позитиви та недоліки українського державотворення та конституціоналізму, встановити їх співвідношення з конституціоналізмом та

державницькими процесами інших країн, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення змісту Конституції України та подальшого поетапного удосконалення державотворчих процесів. Нехай 25-та річниця Конституції України та 30-та річниця Української державності стане для нас усіх не лише підставою для відзначення здобутків та оцінки втрат, а й підґрунтям для формування новітнього бачення у цій сфері.

Васильєва В. А.,
*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
Директор Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

INTRODUCTORY WORD

The current year is known for important memorable state-building dates and events that play a key role in the formation and further development of the modern Ukrainian state. We are talking about the 25th anniversary of the Constitution of Ukraine and the 30th anniversary of the proclamation of Ukraine's independence.

These dates are the basis not only for the celebration of these events at the state and public levels, but also a further basis for scientific-theoretical and practical-applied analysis of gains and losses that occurred during this period.

In the context of the above, it is advisable to focus on the gains and losses of Ukrainian constitutionalism, as well as on the positives and shortcomings of Ukrainian statehood. Such a critical study will make it possible to conduct a comparative study of the process of state formation and the process of constitutionalism in Ukraine, to identify the advantages of their harmonious interaction, to identify shortcomings and differences between state formation and constitutionalism in Ukraine, and to determine the actual state-building and law-making processes. Of the Basic Law of Ukraine and its versions. It is also important in this aspect to study the relationship between the theory of state formation and the theory of constitutionalism with law making, law enforcement, law enforcement and law enforcement practice.

Equally important is the relationship between Ukrainian statehood and Ukrainian constitutionalism with similar legal phenomena in the European Union (especially in the context of the proclaimed and partially implemented European integration course of Ukraine).

Given the above, I sincerely wish the participants of online scientific debates in the format of a round table to identify the positives and shortcomings of Ukrainian statehood and constitutionalism, to establish their relationship with constitutionalism and state processes of other countries, and to formulate proposals for improving the Constitution of Ukraine. Let the 25th anniversary of the Constitution of Ukraine and the

30th anniversary of Ukrainian statehood become for all of us not only a basis for celebrating gains and assessing losses, but also a basis for forming a new vision in this sphere.

Valentyna Vasylyeva,
*Doctor of Law, Professor, Honoured Lawyer of Ukraine,
Director of the Educational and Scientific Law Institute of
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

ПЕРЕДМОВА

(від організаторів)

Стан розвитку держави, її політичної, правової та економічної системи, рівень розвитку та функціонування конституціоналізму та конституційно-правових інституцій періодично оцінюється при завершенні тих чи інших етапів державотворення або при настанні важливих національних та державних дат, які стають підставою для осмислення здобутків та втрат, наявних в Україні.

У контексті вищенаведеного такими датами є 30-річчя Української державності та 25-річчя прийняття та дії Конституції України. Таке співпадіння пам'ятних подій дає можливість для переосмислення державницьких процесів з урахуванням конституціоналізму, з одного боку, а також правотворчих процесів на прикладі Конституції України, з іншого боку.

В цілому, 30-річний процес розвитку державності в Україні та українського конституціоналізму переважно гармонійно пов'язані за етапами і періодами розвитку, крім окремих винятків. Зокрема, у 30-річному українському державотворенні можна виділити три основні етапи, які тісно переплітаються з конституціоналізмом:

1) первинний (передконституційний) етап (1991 – 1996 роки) – ознаменувався проголошенням незалежної держави Україна, а відповідно – універсальним (повним) правонаступництвом України від колишньої Української Радянської Соціалістичної Республіки та частковим правонаступництвом від СРСР. На даному етапі ще частково зберігало чинність колишнє радянське законодавство;

2) етап нового державотворення (1996 – 2014 роки) – з одного боку, передбачав узгодження процесів державотворення та конституціоналізму (особливо – конституціоналізації публічної влади), а з іншого боку – відзначився суперечностями між юридичним та фактичним аспектами. Це породило цілу низку революційних подій, громадських протистоянь, а також дало можливість Росії розпочати у 2014 році війну з Україною.

3) етап новітнього державотворення (2014-2021 роки) – ознаменувався створенням цілої низки державних органів, частковою зміною структури та системи органів державної влади у контексті євроінтеграційного курсу України.

У свою чергу, 25-річний процес українського конституціоналізму в цілому та модернізації Конституції України зокрема налічував, на наш погляд, п'ять основних етапів:

1) доконституційний етап – етап первинної розробки змісту Української Конституції, який фактично розпочався з початку проголошення незалежності України (від 24 серпня 1991 р.) і протривав до моменту прийняття доленосного Основного Закону України у його первинній редакції (до 28 червня 1996 р.). Він охарактеризувався поєднанням суперечностей у конституційному процесі, що проявилось у різних проектах майбутньої конституції (від правих, центристських та лівих політичних сил), зі своєрідним тимчасовим конституційним примиренням, яке зовні виразилось у так званому Конституційному Договорі від 08 червня 1995 р. Саме таке тимчасове примирення стало передумовою для подальшого прийняття сучасної Конституції України у її первинній редакції та забезпечило кваліфіковану парламентську більшість під час її прийняття;

2) етап практичної апробації первинної редакції Конституції України та її основних норм – етап первинної практичної реалізації положень Основного Закону України, який тривав з 28 червня 1996 р. до 08 грудня 2004 р. Він охарактеризувався тим, що основний акцент протягом даного періоду робився на твердій президентській владі, а Україна розглядалась як президентсько-парламентська республіка. Проте домінування інституту президентства в Україні, з одного боку, обумовлювало протистояння політичних сил за здобуття президентської посади та монополію влади, а з іншого боку – спричиняли розкол українського суспільства у контексті домінування так званого «свого» кандидата у Президенти України з одночасною оцінкою його можливої майбутньої «проєвропейської» чи «проросійської» орієнтації України. Таке протистояння зовні

виразилось у «помаранчевій революції», яка дала поштовх наступному етапу розвитку українського конституціоналізму в цілому та внесенню змін до Конституції України зокрема;

3) етап первинних конституційних змін – з 08 грудня 2004 р. до 30 вересня 2010 р. На цьому етапі було здійснено перехід до парламентсько-президентської форми правління, яка ознаменувала домінування інституту парламентаризму над інститутом президентства. Він ознаменувався зростанням ролі парламентаризму в Україні з одночасним розчаруванням тих представників народу України, які, з одного боку, – розраховували на сильну президентську владу у процесі проведення реформ, а з другого боку, осіб, які сподівались на розширення повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної виконавчої влади;

4) етап реваншизму та подальшого зміцнення президентської влади – з 30 вересня 2010 р. до 21 лютого 2014 р. Даний етап відзначився розчаруванням в українському парламентаризмі, з одного боку, та поновленням первинної редакції Конституції України з президентсько-парламентською республікою та практично необмеженою президентською владою через Конституційний Суд України, з іншого боку. Це стало одночасно і результатом недовіри до українського парламентаризму, і результатом бажання окремих політичних сил та вищих державних посадових осіб мати необмежену державну владу. При цьому, як завжди, поза належною увагою залишалось питання місцевого самоврядування та взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами державної виконавчої влади;

5) новітній етап модернізації змісту Конституції України та відновлення парламентсько-президентської моделі управління – з 21 лютого 2014 р. по даний час. Зазначений етап ознаменувався різким зростанням ролі інституту прямої демократії, обумовленої «Революцією Гідності», та одночасним нівелюванням ролі інституту президентства з бажанням ліквідувати президентсько-парламентську республіку, відновивши при цьому парламентсько-президентську

форму правління з перспективою розширення повноважень місцевого самоврядування в Україні.

Таким чином, враховуючи періодизацію етапів 30-річного українського державотворення та 25 років українського конституціоналізму, нами пропонується обговорення пов'язаних з ними проблем за трьома основними напрямками:

1) Напрямок 1. Проблематика фундаментальних засад українського конституціоналізму: історія і сучасність;

2) Напрямок 2. Основні проблеми сутнісних особливостей сучасного українського конституціоналізму;

3) Напрямок 3. Функціональні особливості та практично-прикладні проблеми сучасного українського конституціоналізму.

Розвадовський В.І.,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Книш В. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

PREFACE

(from the organizers)

The shape of development of the state, its political, legal and economic system, the level of development and functioning of constitutionalism and constitutional legal institutions is periodically assessed at the completion of certain stages of state formation or at the onset of important national and state dates. in Ukraine.

In the context of the above, such dates are the 30th anniversary of Ukrainian statehood and the 25th anniversary of the adoption and operation of the Constitution of Ukraine. This coincidence of memorable events provides an opportunity to rethink the state processes, taking into account constitutionalism, on the one hand, as well as law-making processes on the example of the Constitution of Ukraine, on the other hand.

In general, the 30-year process of development of statehood in Ukraine and Ukrainian constitutionalism is mostly harmoniously linked by stages and periods of development, with a few exceptions. In particular, in the 30-year-old Ukrainian state-building there are three main stages that are closely intertwined with constitutionalism:

1) the initial (pre-constitutional) stage (1991 – 1996) – was marked by the proclamation of the independent state of Ukraine, and accordingly – the universal (full) succession of Ukraine from the former Ukrainian Soviet Socialist Republic and partial succession from the USSR. At this stage, the former Soviet legislation was still partially in force;

2) the stage of new state formation (1996 – 2014) – on the one hand, provided for the coordination of state formation and constitutionalism (especially – the constitutionalization of public power), and on the other hand – was marked by contradictions between legal and factual aspects. This gave rise to a number of revolutionary events, public confrontations, and also enabled Russia to start a war with Ukraine in 2014;

3) the stage of modern state formation (2014 – 2021) – was marked by the creation of a number of state bodies, a partial change in the

structure and system of public authorities in the context of Ukraine's European integration course.

In turn, the 25-year process of Ukrainian constitutionalism in general and the modernization of the Constitution of Ukraine in particular had, in our opinion, five main stages:

1) pre-constitutional stage – the stage of initial elaboration of the content of the Ukrainian Constitution, which actually began with the beginning of Ukraine's declaration of independence (August 24, 1991) and lasted until the adoption of the fateful Basic Law of Ukraine in its original version (until June 28, 1996).

It was characterized by a combination of contradictions in the constitutional process, which manifested itself in various drafts of the future constitution (from right-wing, centrist and left-wing political forces), with a kind of temporary constitutional reconciliation, which was outwardly expressed in the so-called Constitutional Treaty of June 8, 1995. became a precondition for further adoption of the modern Constitution of Ukraine in its original version and provided a qualified parliamentary majority during its adoption;

2) the stage of practical approbation of the initial version of the Constitution of Ukraine and its basic norms – the stage of initial practical implementation of the Basic Law of Ukraine, which lasted from June 28, 1996 to December 8, 2004.

It was characterized by presidential power, and Ukraine was seen as a presidential-parliamentary republic. However, the dominance of the institution of the presidency in Ukraine, on the one hand, led to the confrontation of political forces for the presidency and the monopoly of power, and on the other hand – caused a split in Ukrainian society in the context of dominance of the so-called "own" candidate. "Pro-European" or "pro-Russian" orientation of Ukraine. Such opposition was expressed externally in the "Orange Revolution", which gave impetus to the next stage in the development of Ukrainian constitutionalism in general and amendments to the Constitution of Ukraine in particular;

3) the stage of initial constitutional changes – from December 8, 2004 to September 30, 2010.

At this stage, the transition to a parliamentary-presidential form of government was made, which marked the dominance of the institution of parliamentarism over the institution of the presidency. It was marked by the growing role of parliamentarism in Ukraine, while frustrating those in Ukraine who relied on strong presidential power in the reform process and, on the other hand, those who hoped to expand the powers of local governments and local authorities. state executive power;

4) stage of revanchism and further strengthening of presidential power – from September 30, 2010 to February 21, 2014.

This stage was marked by disappointment in Ukrainian parliamentarism, on the one hand, and renewal of the original version of the Constitution of Ukraine with presidential-parliamentary republic and virtually unlimited presidential power through the Constitutional Court of Ukraine, on the other hand. This was both the result of distrust of Ukrainian parliamentarism and the desire of certain political forces and senior government officials to have unlimited state power. At the same time, as always, the issue of local self-government and interaction of local self-government bodies with local bodies of state executive power was left out of due attention;

5) the latest stage of modernization of the content of the Constitution of Ukraine and the restoration of the parliamentary-presidential model of government – from February 21, 2014 to the present.

This stage was marked by a sharp increase in the role of the institution of direct democracy due to the Revolution of Dignity, and a simultaneous leveling of the role of the presidency with the desire to eliminate the presidential-parliamentary republic, restoring the parliamentary-presidential form of government with the prospect of expanding local government in Ukraine.

Thus, given the periodization of the stages of 30 years of Ukrainian statehood and 25 years of Ukrainian constitutionalism, we propose to discuss related issues in three main spheres:

1) Direction 1. Problems of fundamental principles of Ukrainian constitutionalism: history and modernity;

2) Direction 2. The main problems of the essential features of modern Ukrainian constitutionalism;

3) Direction 3. Functional features and practical-applied problems of modern Ukrainian constitutionalism.

Volodymyr Rozvadovskyi,

Candidate of Law, Associate Professor, Head of the Department of Constitutional, International and Administrative Law of the Educational and Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Vitalii Knysh,

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Constitutional, International and Administrative Law of the Educational and Scientific Law Institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

НАПРЯМ 1. ПРОБЛЕМАТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Адамович Сергій Васильович,
*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ (жовтень 1990-серпень 1991 рр.)

У жовтні 1990 р. було створено першу Конституційну комісію Верховної Ради, яку очолив професор Л. П. Юзьков. Проблема розробки проекту Конституції в цей час була тісно пов'язана з визначенням статусу СРСР та правовою формою збереження/не збереження в його складі України. Власний проект Конституції за допомогою української діаспори підготувала також праворадикальна Українська міжпартійна асамблея [1, арк. 53].

10 січня 1991 р. ЦК Компартії України (КПУ) оголосив в листі до голови Верховної Ради УРСР бажання скористатися правом законодавчої ініціативи і внести на розгляд Верховної Ради свій проект Конституції в парламент до 1 лютого 1991 р. [2, арк. 43].

Зазначимо, що на цьому етапі конституційного процесу не має підстав стверджувати, що комуністи виступали за федеративний державний устрій. Так, під час обговорення Концепції Конституції на Політбюро ЦК КПУ 23 січня 1991 р. доповідач Г.Крючков від імені групи науковців-розробників компартійного варіанту Конституції, зазначив, що більшість пропозицію федералізації України не підтримали. Він це пояснював тим, що “це навряд чи сприятиме поліпшенню управління зараз” і “може викликати сепаратистські настрої, дуже небажані сьогодні” [1, арк. 20]. Разом з тим Г.Крючков повідомив: “ми вважаємо, що зміни в адміністративно-

територіальному поділі не виключені, догм не має на всі випадки життя. Тому пропонується перелік областей в Конституції не записувати” [1, арк. 20].

Відзначимо також, що передбачалася можливість створення в складі республіки автономій, національних районів і сільських рад [3, арк. 16]. Загалом на засіданні Політбюро ЦК КПУ 23 січня 1991 р. було схвалено партійний варіант Концепції і вирішено розіслати її для обговорення в партійні організації [3, арк. 2].

Згідно демократичної концепції 1991 р. Верховна Рада України мала бути двопалатна. Перша палата – це Народна Рада (парламент) із 350 депутатів, які мали працювати на професійній основі. Друга – це Палата представників (сенат), що мала формуватися за квотою – три обранці від кожної області. Їх функції, повноваження мали бути чітко визначені і розмежовані [4, с. 1].

Націонал-демократи вважали, що федеративний поділ на землі є шкідливим для соборності України, оскільки внаслідок неоднакової етнічної ситуації неминуче виникли б сепаратистські тенденції. Щоб уникнути міжнаціональної напруженості, вони пропонували ввести до Конституції гарантовані права національних меншин [5, с. 3].

У проекті Концепції Конституції підготовленої робочою групою Конституційної комісії Верховної Ради УРСР, було враховано або викладено альтернативно основні позиції проектів Концепції нової Конституції України: Центрального Комітету Компартії України, Інституту держави і права АН УРСР, народного депутата О.П.Коцюби, проектів Конституції народного депутата М.М.Артеменка та кандидата юридичних наук І.А. Тимченка [6, с. 3].

Серед дискусійних проблем, які виникали в процесі створення Концепції Конституції, Л.Кравчук в інтерв'ю газеті “Голос України” в лютому 1991 р. назвав проблему структури Верховної Ради і вибору форми державного устрою республіки [7, с. 3].

Під час обговорення проекту Концепції Конституції по суті жодне зауваження, яке вносив ЦК КПУ і депутати-комуністи, не було враховано [8, арк. 11]. Комуністи в процесі розробки Концепції виступали за збереження повноважень рад народних депутатів.

Перший секретар ЦК КПУ С.Гуренко у виступі 10 квітня 1991 р. в парламенті погоджувався, що радянські республіки згідно з новим Союзним договором мали б зберегти за собою “право на самостійне вирішення всіх питань свого розвитку... визначення свого національно-державного і адміністративно-територіального устрою” [9, арк. 57].

Комісія ЦК Компартії України з підготовки проекту нової Конституції УРСР займала більш помірковану позицію стосовно двопалатного парламенту. Зокрема, представник комісії професор В.Погорілко пропонував створювати новий парламент поступово. Спочатку перетворити його в дійсно постійно діючий орган влади, чітко обмежити його повноваження, а потім, якщо ця система не виправдає себе, перейти до глибших перетворень [10, с. 11].

На засіданні Конституційної комісії 29 березня 1991 р. було вирішено прийняти за основу проект Концепції нової Конституції УРСР, розроблений робочою групою, доповнити його альтернативними положеннями зі спірних питань і передати на розгляд Верховної Ради [9, арк. 61].

На прес-конференції Демократичної партії України, Партії демократичного відродження України (ПДВУ), Соціал-демократичної партії України 16 травня 1991 р. опозиційні сили висловили своє ставлення до можливості прийняття Концепції і самої Конституції. Домінувала думка про необхідність застосування позапарламентських методів, щоб досягти бажаного. Так, лідер ПДВУ В.Філенко зазначив: “якщо не буде позапарламентського тиску, то Концепція буде обговорюватися дуже довго” [11, арк. 165].

Комуністи вважали, що положення прийнятого за основу Конституційною комісією проекту Концепції нової Конституції були фактично спрямовані на заміну в республіці соціалістичного ладу на капіталістичний, відмову від радянської форми народовладдя, встановлення в Україні президентського режиму з практично необмеженими повноваженнями глави держави, на відрив України від Союзу РСР [12, арк. 5].

19 червня 1991 р. Верховна Рада затвердила постановою Концепцію нової Конституції України і доручила Конституційній комісії на основі Концепції підготувати проект нової Конституції України [13, с.987]. Під час обговорення у парламенті питання про нову Конституцію гостро критикувалася зі сторони комуністів робота конституційної комісії. У зв'язку з цим демократ М.Косів зауважив: саме завдяки Л.Кравчукові вдалося відкинути спроби “групи 239” висловити недовіру Конституційній комісії [14, с.176].

На референдум було винесено кілька питань, з приводу яких виникло протистояння більшості та опозиції: про назву держави, її символіку, про форму державного устрою і правління, про “соціалістичний вибір”. Але до референдуму внаслідок бурхливих подій серпня 1991 р. не дійшло [14, с.176].

3 липня 1991 р. Концепція Конституції була оприлюднена. Незважаючи на певну новелізацію та більш чітку структуру майбутнього конституційного проекту, Концепція розвивала положення Декларації про державний суверенітет, зберігаючи значною мірою риси не Конституції незалежної держави, а республіки в складі СРСР. У державно-правовій сфері пріоритет надавався унітарній державі, автономії Криму, розвитку інститутів громадянського суспільства, запровадженню поста Президента, незалежності судді [15, с.9].

У підготовленій “Концепції нової Конституції України” значилося, що формою державного устрою України має стати унітарна республіка (як варіант – Україна є унітарною державою, до складу якої можуть входити окремі національні адміністративно-територіальні одиниці) [16, с.4].

У розділі “Територіальний устрій” Концепції планувалося закріпити адміністративно-територіальний поділ України, який охоплював області, райони, національні адміністративно-територіальні одиниці, міста республіканського обласного і районного підпорядкування, селища міського типу і села, а також передбачити основні принципи територіальної організації республіки, виходячи з потреб економічного районування, визначення

природничо-географічних зон, територій військових округів, лісництв, заповідників тощо [13, с.994-995]. Однак серед ряду невирішених питань Концепції нової Конституції, на думку голови Конституційної комісії Верховної Ради УРСР Л.Кравчука, залишалася потреба “предметно закріпити територіальну організацію України” [17, с.2-3].

У Концепції пропонувався двопалатний парламент, але був й альтернативний варіант, який відповідав однопалатній Верховній Раді. Двопалатна структура Верховної Ради, на думку авторів пропозиції, мала зробити парламент більш кваліфікованим і враховувати в його роботі особливості та інтереси різних регіонів республіки, історичні та національно-етнічні відмінності. Законодавча влада в особі двопалатної Верховної Ради, на думку юристів, мала б не тільки приймати закони, а й ефективно контролювати уряд [18, с.2]. Крім того, збереження унітарної форми державного устрою України, на думку робочої комісії, було виправданим лише при створенні надійних механізмів забезпечення відмінностей територій, що мало бути досягнуто представництвом у Верховній Раді республіки Палати представників [16, с.51].

Палати згідно з Концепцією наділялися спільною і спеціальною компетенцією. Народна палата, що мала більш широку представницьку основу, повинна була бути провідною у вирішенні законодавчих і фінансових питань. При вирішенні колізій між обома палатами у цій сфері повторне рішення Народної палати мало бути остаточним [16, с.15-16].

Палата Представників планувалася головною у вирішенні питань призначення вищих посадових осіб, надання громадянства, представництва територіальних інтересів, укладання міжнародних договорів тощо. Обидві палати конституційно мали бути рівноправні, але з правом пріоритетного вирішення певного кола питань, що врівноважували б їх діяльність [6, с. 3].

Необхідність введення двопалатного парламенту мотивували тим, що нововведення повинні триматися на міцному фундаменті консерватизму, якому відповідає бікамералізм [19, с. 5]. Основними

аргументами проти такої структури Верховної Ради називалося можливе ускладнення роботи парламенту, поділ народних обранців на депутатів різного ґатунку [17, с.2-3]. Аргументи депутатів проти двопалатного законодавчого органу певною мірою вплинули і на позицію голови Конституційної комісії Л.Кравчука, який до того часу віддавав перевагу двопалатному парламенту [20, с.2].

У підсумку згідно з “Концепцією нової Конституції України“, схваленої Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 року, за формою державного устрою Україна визнавалася “унітарною державою, до складу якої входить Кримська Автономна Радянська Соціалістична Республіка” [21, с.12-13]. Концепція Конституції розцінювалася як прогресивна завдяки складу робочої групи, яка на дві третини складалася з представників опозиції.

ЦК КПУ на чолі з С.Гуренком висунув альтернативний проект, який у ключових положеннях абсолютно різнився з проектом Комісії. На засіданні Політбюро ЦК КПУ 2 липня 1991 р. було вирішено за доцільне внести проект Конституції у Верховну раду у порядку законодавчої ініціативи від групи народних депутатів-комуністів, а партійним організаціям розгорнути активну цілеспрямовану роботу навколо проекту Конституції [22, арк.2-3].

Проект Конституції зберігав чинний адміністративно-територіальний устрій, але забезпечував можливість утворювати національні адміністративно-територіальні одиниці – національні райони, національні селища і національні села (ст.13). Згідно з цим проектом Кримська АРСР фактично отримувала повноваження суб’єкта федерації. Стаття 11 проекту надавала автономії можливість самостійно вирішувати всі питання внутрішнього життя, здійснювати на своїй території законодавчу, виконавчу, судову владу, інші повноваження, крім тих, які були віднесені до відання УРСР. Кримська автономія отримувала право на власну Конституцію, яка, однак, мала відповідати Конституції України (ст.10) [23, арк.10-11].

Отже, на початкових етапах конституційного процесу учені і політики дискутували з приводу можливості запровадження двопалатного законодавчого органу, а ідея федералізації була

відкинута, оскільки в державі складною була суспільно-політична й економічна ситуація, і зміни в адміністративно-територіальному устрої посилили б сепаратистські ідеї. Однак з часу прийняття Акту проголошення незалежності України державотворчі процеси, а отже і розробка та прийняття нової Конституції, набули нового змісту, пов'язаного з існуванням України як незалежної держави, яка була визнана міжнародним співтовариством. За таких умов конституційний процес зменшив напругу політичного протистояння. Наступив період активного науково-теоретичного пошуку й апробації розроблених варіантів Конституції та конкретних конституційних норм.

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Ф.1. Оп.11. Спр. 2256. 111 арк.
2. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.32. Спр. 2899. 252 арк.
3. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.11. Спр. 2254. 60 арк.
4. Косів М. Настав найрішучіший момент. *За вільну Україну*. Львів, 1991. 16 травня. С.1.
5. Поровський М. Що ж ми все-таки будуємо. *Голос України*. К., 1991. 15 червня. С.3.
6. Про концепцію нової Конституції (Основного закону) Української РСР. Доповідь Голови Верховної Ради УРСР, голови Конституційної комісії Л.М.Кравчука. *За вільну Україну*. Львів, 1991. 17 травня. С.3.
7. Вікторова С. Концепція Конституції: пошук триває. *Голос України*. К., 1991. 15 лютого. С.3.
8. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.11. Спр. 2278. 52 арк.
9. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.32. Спр. 2900. 132 арк.
10. Писаренко С. Якою бути Конституції. *Голос України*. К., 1991. 26 січня. С.11.
11. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.32. Спр. 2905. 220 арк.
12. ЦДАГО України. Ф.1. Оп.32. Спр. 2896. 344 арк.

13.Постанова Верховної Ради Української РСР про Концепцію нової Конституції України. Концепція нової Конституції України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 27 серпня 1991 року. №35. Ст.466.

14.Гарань О.В. Убити дракона (з історії Руху та нових партій України). К.: Либідь, 1993. 200 с.

15.Авсеєвич В.П. Верховна Рада у конституційному процесі в Україні. 1990-1996 рр.: автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.01. Запоріжжя, 2002. 22 с.

16.Концепція нової Конституції України. проект підготовлений робочою групою Конституційної Комісії Верховної Ради УРСР. К.: Видання ВР УРСР, 1991. 54 с.

17.Про концепцію нової Конституції (Основного закону) Української РСР. Доповідь Голови Верховної Ради УРСР, голови Конституційної комісії Л.М.Кравчука. *Голос України*. К., 1991. 15 травня. С.2-3.

18.Кампо В. Суверенітет і поділ влад. *Голос України*. К., 1991. 12 квітня. С.2.

19.Скиба В. Чи потрібен українській демократії двопалатний парламент. *Нова політика*. 1996. №2. С.5.

20.Заключне слово Голови Верховної Ради УРСР, голови Конституційної комісії Л.Кравчука. *Голос України*. К., 1991. 18 травня. С.2.

21.Концепція нової Конституції України. *Голос України*. 1991. 3 липня. С.12-13.

22.ЦДАГО України. Ф.1. Оп.11. Спр. 2276. 50 арк.

23.ЦДАГО України. Ф.1. Оп.11. Спр. 2902. 77 арк.

Вівчаренко Олег Антонович,
*доктор юридичних наук, заслужений юрист України,
професор кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

НОВА КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – ШЛЯХ ДО УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

На мою думку, чинна українська Конституція є досконалим документом політико-правового характеру, втім, вона не позбавлена й певних суперечностей. Усунути їх може конституційна реформа, однак долаючи недоліки чинної Конституції України, необхідно зберегти конституційну стабільність. Тому вкрай важливо, щоб позиція правників з питань удосконалення конституційних норм була почута і врахована суб'єктами законодавчої влади.

Конституція України прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. З прийняттям Конституції, Україна встановила свій основний закон, свою державність і цим віддала належну пошану п'ятій річниці своєї незалежності. Окрім того, що Конституція заслуговує окремого визнання щодо забезпечення прав людини, становлення окремих та рівних між собою гілок влади, організації правосуддя, є також потрібним наголосити на важливості того, що Конституція демонструє прагнення України до демократичної системи, яка базується на принципі верховенства права та на русі, який розпочався з Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року та був підтриманий 90 % населення України на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року.

1. Права людини.

Також важливо відзначити те, що конституційний процес в Україні підкреслив ту напругу, яка існує між способами забути минуле, в той же час зберігаючи соціальні ідеали, яких ніколи не дотримувалась колишня система. Очевидним є те, що розробники Конституції намагались надати і забезпечити українському

суспільству гарантії політичних свобод, яких він ніколи не мав. Проте, одночасно вони здається заgravали з радикальними соціальними змінами, які з'явилися в результаті розпаду Радянського Союзу. Ось деякі приклади прав, які придушувалися протягом радянських років, що включені до Конституції: право на вільне пересування на території України та за її межами (стаття 33), право на таємницю листування, телефонних розмов (стаття 31), право на свободу об'єднання (стаття 36), право на захист життя (стаття 27), право на доступ до зібраної інформації про себе (стаття 32), заборона цензури (стаття 34), свобода від медичних чи наукових дослідів (стаття 28), заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження чи покарання (стаття 28). Всі ці положення ілюструють виправдані побоювання українського суспільства щодо відновлення Радянського чи подібного режиму. З іншого боку, Конституція ілюструє побоювання (та недовіру до капіталістичної системи), які, як здається, мають українці щодо радикальних соціально-економічних перетворень, що в результаті призведуть до відкинення соціальних аспектів соціалістичної/комуністичної системи. До деяких прикладів відносяться положення, що гарантують працю (стаття 43), право на житло (стаття 47), право на відпочинок (стаття 45), та право на чисте довкілля (стаття 50).

Чітко розділяючи права людини, Конституція містить в собі позитивні та негативні права. Негативні права оберігають від впливу влади, шляхом обмеження ролі влади. Вони встановлюють основні приватні права та особисті свободи, такі як свободу слова, преси, релігії та зборів. Негативні права можливо ввести в дію владою закону. Суд може проголосити політику чи дії органів державної влади, спрямовані на обмеження цих прав, неправомірними чи неконституційними. Позитивні права вимагають від уряду робити щось на користь особи. Проте, їх практично неможливо реалізувати. Прикладами позитивних прав у Конституції України є право на працю, право на житло та право на "достатній життєвий рівень". Конституція, яка надає права, що не можуть бути реалізовані, не

може вважатися серйозним правовим документом. Таким чином, наявність позитивних прав у Конституції може обмежити той захист, який випливає з негативних прав. Кращим місцем для таких “гарантій” позитивних прав була Преамбула чи Декларація про наміри, де вони розглядалися б як цілі, до яких прагне держава. Конституція робить спробу вирішити цю проблему перефразуванням позитивних прав. Наприклад, стаття 43 гарантує “право заробляти собі на життя працею”, що є ширшим ніж “право на працю”, яке гарантувалось у попередніх проектах. Це обмежує зобов’язання держави створювати необхідні умови для забезпечення цього права. Подібно до цього, стаття 47, яка стосується права на житло говорить, що держава створює “умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати, придбати у власність або взяти в оренду” житло. Далі говориться, що громадянам, “які потребують соціального захисту”, житло надається державою. Таким чином, судам не треба вимагати від влади забезпечення конкретної роботи конкретній особі.

У відповідь на інтенсивні дискусії щодо економічних реформ, Конституція передбачає також права на власність. Метою цього є запровадження вільної ринкової економіки як підґрунтя економічної політики держави. Прагнення вільної ринкової економіки вимагає переходу від старої командно-адміністративної системи. Наріжним каменем для таких змін є принцип приватної власності в його найширшому розумінні. Без приватної власності не може бути вільної ринкової економіки. Конституція гарантує всі типи власності, включаючи приватну власність на землю (стаття 41).

На жаль, багато з наданих цими правами гарантій є зменшені ситуацією, яка може бути описана як “видирання”, коли хтось дає однією рукою, забираючи те саме іншою – де, з одного боку, Конституція свідчить про забезпечення окремих прав, а з іншого боку, деякі її положення скасують цей захист прав. Наприклад, стаття 157 подається як загальна пропозиція того, що Конституція не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав. На додаток до цього, стаття 22 говорить, що конституційні права і свободи не можуть бути скасовані, а стаття 41 віддається

відлунням цієї ідеї стверджуючи, що право приватної власності є недоторканим. Між тим, стаття продовжується та зазначає, що право приватної власності “набувається в порядку визначеному законом”. Таким чином, проста більшість Верховної Ради України може прийняти постанову, яка змінить конституційні права на власність. Це дозволить Верховній Раді обійти дві третини, необхідних для зміни конституційних положень та заборони обмеження прав та свобод, як зазначено у статті 157. Іншими правами, які контролюються законами, є право на інтелектуальну власність (статті 41, 54) та право на страйк (стаття 44). Стаття 35 говорить про свободу совісті і віросповідання та те, що вони обмежуються законом, хоча ці обмеження спрямовані на захист порядку, здоров’я людей та моральності, прав і свобод інших громадян. Інший приклад “видирання” постає у статті 34, яка в свою чергу гарантує право на свободу думки та слова, а в останньому її параграфі наводиться список обставин, при яких ці права можуть обмежуватися законом: (1) коли це стосується інтересів національної безпеки, (2) територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням або злочинам, (3) охорони здоров’я населення, (4) захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або (5) підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Маючи так багато виключень, особливо наведені у загальних термінах, держава матиме велику змогу обмежити будь-яку свободу слова. Лише час покаже нам статус цих прав [1].

З позитивної точки зору, автори Конституції заслуговують похвали за введення посади Уповноваженого Верховної Ради України у правах людини, до кого може звертатися кожен за захистом своїх прав (стаття 55).

Список використаних джерел:

1. Проект Конституції України, схвалений Конституційною Комісією України та Рекомендації Міжнародного Юридичного Форуму 11-13 січня 1996 року.

Волковецький Степан Васильович,
*кандидат технічних наук, доцент, голова Івано-Франківського
обласного об'єднання ВУТ «Просвіта»;*

Волковецька Світлана Василівна,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій
та права Івано-Франківського
національного технічного університету нафти і газу*

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ І ПРОБЛЕМИ

Від імені депутатів Верховної Ради України від Івано-Франківщини, які 25 років тому приймали українську Конституцію хочу привітати учасників конференції і всіх краян з державним святом – Днем Конституції України. Найперше варто відзначити вклад при карпатців в творення основного закону, зокрема, організацію робочої групи при голові обласної ради на початку 90-их років з участю відомих юристів: братів Михайла і Василя Костицьких, Володимира Кампо, Олега Вівчаренка та інших. Очолював робочу групу голова обласної ради (спочатку Микола Яковина, пізніше Степан Волковецький). Окремі положення, напрацьовані робочою групою, як частина Преамбули Конституції «Усвідомлюючи свою відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями...», відображені в чинній Конституції.

Сталося так, що Україна прийняла Конституцію останньою із колишніх радянських республік, аж у 1996 році, в той час, як Незалежність України була проголошена в 1991 році. Чому? Відповідь одна: не було згоди в суспільстві по ключових питаннях державотворення: державної мови, формування нації – української ідентичності, державних символів (гімн, герб, прапор), економічної основи суспільства (ринкові відносини чи державне управління економікою), щодо приватної власності та багатьох інших принципових питань.

Одним із найбільш дискусійних моментів було питання державної мови. Комуністи (абсолютна більшість із них) виступали

за дві державні мови – українську і російську, що по суті означало домінування російської мови. Були пропозиції, щоб українська мова мала статус державної, а російська була робочою, що в основі своїй не відрізнялося від варіанту двомовності. Ми, представники демократичного блоку – Народної Ради не могли погодитися з такою постановкою. Для нас це було принципово. Тоді була утворена робоча група у складі народних депутатів України: Сергія Головатого – провідного юриста на той час, Павла Мовчана – голови ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка та Степана Хмари – дисидента, багатолітнього політв'язня. Ця група і напрацювала той варіант, на який комуністи з великими труднощами погодилися. В цьому варіанті виділена російська мова серед мов національних меншин – у цьому і був певний компроміс. У Верховній Раді на той час основний вплив мала так звана «Група 239», де панували комуністичні тенденції. За таких обставин президент Кучма підготував проект Указу про розпуск Верховної Ради та винесення конституції на референдум. Як наслідок, Верховна Рада прийняла рішення про неперервну свою роботу до того часу, поки Конституція не буде прийнята конституційною більшістю (300 голосів). Ми працювали цілу ніч, в українську історію увійшло поняття «конституційна ніч».

Венеційською комісією українська Конституція була визнана на рівні європейських стандартів. Але це не означало, що тут не було проблем. Більшість її положень є нормами прямої дії. Але є і такі, що потребували уточнення у вигляді відповідних законів. Прикладом може бути Стаття 10 про державність української мови та Стаття 11, яка стверджує, що «держава сприяє консолідації розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культурі...». Ці статті так і залишалися довгий час чисто декларативними, бо не сказано яким чином це робиться. Пізніше негативом відгукнулося прийняттям «закону Ківалова-Колісніченка» – антиукраїнського по своїй суті. Тепер стало очевидно, що при розумній реалізації ст. ст. 10,11 Конституції України та впровадженні державної ідеології ми не мали б анексії Криму та окупації частини Донбасу московським агресором. Можна стверджувати, що головною проблемою чинної Конституції

України та суспільства в цілому є не низька її якість, а не дотримання її норм та законодавства в цілому.

Дає себе знати комуністична спадщина радянських часів, коли все вирішували партійні комітети єдиної компартії, починаючи від ЦККПРС. Це є те, що нас відрізняє від західного світу, від демократій, на які варто рівнятися. Там панує верховенство права, панує закон. Варто згадати, що юридичною основою європейської цивілізації було Римське право. Його постулати виражені відомими формулами: «*justicia fundamentum regnorum*» («правосуддя – основа держави»), «*dura lex sed lex*» («дурний закон, та все ж закон»), які передбачали неухильне виконання законів. На цьому трималася майже тисячу років могутня Римська держава. Без перебільшення можна сказати, що сучасному українському суспільству бракує поваги до закону і відповідальності громадян, в першу чергу влади, за свої дії. А це означає, що підвищення правосвідомості і юридична просвіта є нагальною потребою для всього суспільства. Не можу стверджувати, що прийнята нами в 1996 році Конституція України є ідеальною. Вона є результатом певного компромісу між політичними силами, які були представлені у тодішній Верховній Раді. У всякому разі ми, представники демократичних сил, зробили максимум із можливого на той час.

На мій погляд, стаття 15, яка стверджує, що «жодна ідеологія не може мати переваги...», є хибною. А як же бути з державною ідеологією – системою понять, уявлень в теорії і конкретних діях на практиці, спрямованих на зміцнення державних інституцій, підвищення престижу української держави в цілому? Це особливо важливо з огляду на сотні років бездержавності України і панування чужих ідеологій. Вважаю також, що перед реєстрацією кандидатів в депутати всіх рівнів, починаючи з верховної Ради, вони (кандидати) мали б проходити перевірку (екзамен) на знання українського законодавства і Основного Закону – Конституції України. І останнє. Для мене патріотичне гасло «Слава Україні!» з юридичної точки зору означає неухильне дотримання Конституції України та нашого законодавства в цілому. Отже, «Слава Україні!».

Гривнак Богдан Любомирович,
*кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Івано-
Франківського національного технічного університету нафти і газу*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Початок третього тисячоліття характеризується важливими змінами у житті людства. Ці зміни торкаються політичної, економічної, соціальної, культурної та інших сфер діяльності суспільства. Вони породжують нові виклики та вимагають не тільки нового світосприйняття, а й вміння та навичок застосовувати технології, принципи та методи, породжені цими змінами.

Одними з найважливіших змін, які ми маємо можливість спостерігати останнім часом, є процеси глобалізації. Глобалізація як явище не є чимось новим, але ще ніколи вона не поширювалася настільки швидко і не торкалася «усього і скрізь».

У своїй праці ми зосередимо увагу на питанні впливу глобалізаційних процесів на розвиток української державності та проаналізуємо які переваги може реалізувати наша країна завдяки глобалізації та які ризики несе остання.

Що ж являє собою глобалізація? Це явище доволі багатозначне. Тому ми не станемо наводити значну кількість його визначень, а подамо лише те, яке, на наш погляд, буде цікавим з точки зору тематики дослідження.

Науковці визначають глобалізацію як новий рівень економічної інтегрованості і взаємозалежності світу, вважаючи, що «глобалізація – сукупність усіх процесів, за допомогою яких відбувається інкорпорація населення в єдине світове глобальне співтовариство» [2].

Питанню глобалізації та її впливу на розвиток суспільства присвятили свої праці такі науковці як З. Бауман, Д. Белл, З. Бжезинський, І. Кефелі, Дж. Най, О. Плебанек, Е. Хобсбаум,

Ф. Фукуяма та ін. Серед вітчизняних науковців глобалізацію та її вплив на українське суспільство у своїх працях досліджували Б. Глотов, В. Даніл'ян, Н. Грицяк, Л. Калитюк, Г. Ковальова та ін.

Дж. Най, зокрема, вважає, що: «глобалізація, тобто зростання, яке поширюється по всьому світу мереж взаємозалежності, фактично настільки ж стара, як і сама людська історія. Нове ж тут сьогодні полягає в тому, що ці мережі є більш густими і складними, охоплюючи собою людей з більшого, ніж раніше, числа регіонів і соціальних класів» [2].

Філософи І. Кефелі і О. Плебанек розглядають глобалізацію як процес формування якогось «світового суспільства», що виходить за державні кордони і якому надано загальні економічні, соціально-культурні, політичні, екологічні та цивілізаційні характеристики [2].

Який же вплив може мати процес глобалізації на розвиток держав, міждержавних відносин, а також таке поняття як державний суверенітет?

Н. Грицяк вважає, що в результаті глобальної інтеграції відбудеться не об'єднання держав в конфедерації, а нівелювання інституту національної держави з встановленням системи глобального управління на чолі з «транснаціональною фінансовою олігархією». А це призведе до «усереднення» культури та панування образів масової культури. Домінування ядра світової економічної системи закріплюється політично – шляхом встановлення міжнародним фінансовим капіталом, транснаціональними корпораціями та міжнародними організаціями зовнішнього контролю над інститутами державної влади тих чи інших «периферійних» країн, заміни міжнародними інститутами, які керуються міжнародним правом, а не національним законодавством [2].

Науковець вважає, що основними наслідками впливу глобалізації на державу та державне управління є: 1) глобалізація, роблячи все більш умовними державні кордони і сприяючи підняттю національної самосвідомості в усіх куточках планети, підтримує тенденцію до збільшення числа незалежних держав; 2) зростаюча кількість недержавних суб'єктів економіки і політики бере на себе

низку функцій, що раніше виконувалися державою. Глобальна система комунікацій зменшує роль держави на інформаційному полі, робить практично неможливим урядовий контроль за потоками інформації; 3) разом із виникненням інших впливових інститутів держава фактично втрачає монополію на реалізацію владних функцій; 4) стратегія урядів різних країн у зв'язку з глобалізацією неоднакова. Уряди, що розглядають глобалізацію як загрозу, демонструють захисну реакцію: застосовують заходи економічного протекціонізму, відгороджуються від імміграції, намагаються обмежити глобальні трансакції національним законодавством. Така політика в перспективі загрожує витратами, пов'язаними зі зменшенням добробуту, економічним і технологічним відставанням; 5) держави в перспективі будуть займатися багатьма глобальними феноменами, наприклад вирішенням завдань некерованості мегаполісів або наростанням відособленості, відчуження індивідуума від суспільства.

Важливий аспект процесу глобалізації – це не тільки природноісторичний процес сучасності, але і та ідеологія і філософія, яка активно впроваджується в масову свідомість як віртуальна ідеологічна і соціокультурна реальність [2].

Б. Глотов та Л. Калитюк вважають, що ерозія національної держави в умовах глобалізації тісно пов'язана з трансформацією державного суверенітету. Процеси глобалізації, з одного боку, розмивають «класичний» національно-державний суверенітет, а з іншого сприяють підйому національної самосвідомості малих народів, підтримують тенденцію до збільшення кількості суб'єктів міжнародних відносин. Новітні технології, торгівля, транспорт, мережа Інтернет, світова фінансово-економічна система, ніби «спеленали» держави новими мережними зв'язками, що зумовило прозорість кордонів [1].

Британський історик Е. Хобсбаум, констатує, що одним із основних викликів ХХІ століття є «зниження ролі національної держави як системи». Глобалізація стимулює процеси, що призводять до ерозії традиційних державних суверенітетів, загрожують втратою

національного контролю над економікою і соціальними сферами. Національні держави делегують свій суверенітет наднаціональним організаціям (ООН, НАТО, ЄС, МВФ) [1].

Україна як повноправний член світового співтовариства не може не брати участь у глобалізаційних процесах, адже ризикує залишитися осторонь суспільного прогресу.

Варто зазначити, що сьогодні українська держава знаходиться в процесі кардинальної трансформації під впливом глобальних економічних та політичних процесів. Для неї процес глобалізації, насамперед означає євроінтеграцію. На рівні механізму держави це проявляється в нових функціях органів державної влади, призначенні посадових осіб, які прямо відповідальні за здійснення євроінтеграційних процесів, адаптацію національного законодавства та юридичної практики до права ЄС, узгодження національних стандартів із технічними регламентами ЄС тощо [3].

С. Клопков виділяє такі особливості та актуальні проблеми трансформації механізму нашої держави під впливом глобалізаційних процесів: 1) високий рівень корупції серед українських чиновників; 2) невиправдано велика кількість державних службовців та працівників державного апарату, працівників державних установ та підприємств, що призводить до надмірних витрат із державного бюджету на їх утримання; 3) низький рівень фахової підготовки державних службовців, який не відповідає європейським вимогам щодо рівня знання іноземних мов, навичок та вмінь використання інтерактивних технологій, тощо; 4) велика кількість державних та комунальних підприємств, які демонструють низьку ефективність виробництва і надання послуг; 5) недовіра до основних державних інституцій з боку як окремих громадян, так і громадянського суспільства загалом; 6) використання застарілих норм радянського права у сфері трудового та житлового права; 7) низька ефективність роботи правоохоронних органів, особливо у сфері запобігання корупції; 8) низький рівень правової свідомості та правової культури громадян нашої держави, включаючи працівників органів державної влади [1].

В. Даніл'ян та Г. Ковальова слушно зауважують, що, глобальним ризиком стають виклики національній безпеці, наявним підтвердженням чого є спроби окремих світових держав підпорядкувати собі інтереси України як окремої національної держави. Негативними наслідками цього є зростання політичних і етнічних конфліктів всередині нашої держави, які позбавляють її можливості стабільного розвитку і ефективного функціонування [4].

Все частіше основним суб'єктом соціально-політичного життя виступає регіон, а найактуальнішою загрозою стає наявність самопроголошених квазідержавних утворень на території суверенної держави, причому небезпечні прецеденти визнання деяких з них іншими державами посилюють процеси регіонального сепаратизму [4].

Серед інших викликів глобалізації для України також виокремлюють демографічну кризу як наслідок долучення держави до світових міграційних процесів і результат внутрішніх політичних та соціально-економічних проблем; поширення тероризму, піратства, наркобізнесу, транскордонної організованої злочинності, відмивання брудних грошей, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзагрози; збільшення дефіциту продовольства, питної води, аварії; конфлікт між тенденціями глобалізації і національними культурними традиціями [4].

Стратегія України у пошуках адекватних відповідей на виклики глобалізації має ґрунтуватися на активній участі в регіональному й глобальному інтеграційних процесах. Серед проблемних питань глобального розвитку пріоритетними залишатимуться культурна, політична та економічні сфери. Майбутнє України – за євроінтеграцією та інноваційною культурною та економічною політикою [4].

Варто зазначити, що для нашої країни, яка впродовж декількох останніх років зазнає гібридної агресії з боку Російської Федерації як у військовому та політичному плані, так і в інформаційному аспекті, питання глобалізації ускладнюється тим, що постає проблема дотримання демократичних стандартів відкритого суспільства з

однієї сторони, а з іншого ця ж відкритість не дає повною мірою реалізувати заходи національної безпеки та ставить під загрозу існування української держави як такої. Питання пошуку оптимального балансу між відкритістю та безпекою якраз і є тією головною проблемою, яку Україні необхідно вирішити найближчим часом. І успіх її вирішення залежить не тільки від органів державної влади, але й від кожного з нас.

Список використаних джерел:

1. Глотов Б., Калитюк Л. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації: український контекст / Б. Глотов, Л. Калитюк. – Електронні дані (1файл). – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_04\(15\)/12gbbguk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_04(15)/12gbbguk.pdf). – Назва з екрану.

2. Грицяк Н. В. Вплив глобалізації на державу та державне управління: особливості та можливі наслідки / Н. В. Грицяк. – Електронні дані (1файл). – Режим доступу: <http://studio.ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Hrytsiak-1.pdf>. – Назва з екрану.

3. Клопков С. Особливості трансформації механізму української держави під впливом глобалізаційних процесів / С. Клопков. – Електронні дані (1файл). – Режим доступу: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/4/4.pdf>. – Назва з екрану.

4. Ковальова Г. П., Даніл'ян В. О. Україна у світових глобалізаційних процесах: виклики і відповіді / Г. П. Ковальова, В. О. Даніл'ян. – Електронні дані (1файл). – Режим доступу: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1677>. – Назва з екрану.

Гуцол Марія Іванівна,
*кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного медичного університету,
голова Івано-Франківського міського об'єднання ВУТ «Просвіта»*

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ГРОМАДСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ «ПРОСВІТА» – ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ

Конституція – це викладення національної ідеї. Вона написана так, щоби все хороше вона захищала і плекала. Адже ще одна з функцій Конституції, і вона, на мою думку, основна - це ранжування законів. Найважливіше – куди ми рухаємося, – уже час думати за глибше реформування нашого законодавства в український бік. Щоби коли буде можливість його вдосконалити, у нас уже була продумана ідея. Конституція має багато функцій і ми не юристи зазвичай зосереджені на її символічному значенні, на викладенні у ній найбазовіших засад функціонування держави. “Мовна стаття” міститься у першій частині Конституції, та змінити її можна тільки шляхом всеукраїнського референдуму.

Українська мова – єдина державна мова України. Українська мова визнається найціннішою складовою культури Українського народу та основою держави Україна. Держава сприяє вдосконаленню української мови науковим методом. Нормування української мови має на меті збільшення її ефективності. Держава гарантує поширення української мови та сприяє її застосуванню як основної в усіх сферах у всьому світі. Україна сприяє збереженню і розвитку мов бездержавних народів, а також зв'язкам представників національних меншин із їхніми батьківщинами. Держава сприяє реалізації української мови як мови міжнародного спілкування, а також вивченню інших мов міжнародного спілкування і тих мов, що потребують підтримки. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та

визначається законом. Формулювання “єдина державна мова” — це краще, ніж просто “державна мова”. Питання, чи повинна українська держава спонсорувати чужі мови, стоятиме завжди, й у патріотів на нього повинна бути заготовлена рішуча відповідь. Також Конституція повинна промовисто пояснювати той факт, що мова — це дуже важливо. Що мова розвивається і це усвідомлений і скерований найвидатнішими нашими людьми процес. Що українізація повинна бути важливим державним завданням, за успішність виконання якого чиновники несуть персональну відповідальність. Що її треба провадити відповідно до реалій глобалізованого постінформаційного світу, де у кожній ніші українці мають право бути присутніми. Що меншина, у якої немає своєї держави, яка свою державу має і яка є резидентурою імперії — це меншини трьох різних гатунків і ставлення до них має бути докорінно різним; що це питання не тільки національної безпеки — але і просто етики, совісті. Що зафіксоване у Конституції сприяння вивченню мов міжнародного спілкування є чудовою нормою, але воно має бути не на шкоду перспективам української мови, яка і може, і повинна сама стати мовою міжнародного спілкування.

Стаття 10 Конституції України визначає, що статус української мови як державної повністю відповідає державотворчій ролі української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення і дала офіційну назву державі, та є однією з основ конституційного ладу в Україні.

Початком історії українських конституцій вважається 5 квітня 1710 року, коли в м. Бендерах було затверджено «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького», гетьманом Війська Запорозького Пилипом Орликом. Вже тоді Конституція закріплювала створення незалежної української козацької держави в межах етнографічної національної території.

Конституційний процес в сучасній Україні умовно можна поділити на три основних періоди: перший період (1990–1996 роки) ознаменувався здобуттям незалежності України, процесом підготовки проекту Конституції і прийняттям Конституції України; другий

період (1996–2004 роки) став періодом реалізації Конституції України; третій період (2005 — донині) позначився процесом внесення змін та доповнень до Конституції України (конституційною реформою), масштабною конституційною кризою 2007–2009 років і пошуком легітимних шляхів системного оновлення Основного Закону. Кожному із зазначених періодів конституційного процесу властиві свої особливості, специфіка.

Прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. о 9 год. 18 хв. після 24 годин безперервної праці («за» проголосували 315 народних депутатів) - стало основним здобутком першого періоду і, одночасно, точкою відліку другого періоду розвитку українського конституціоналізму.

Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка (далі – Товариство) – громадська культурно-просвітницька організація, яка діє відповідно до Конституції України, чинного законодавства й цього Статуту. Товариство «Просвіта» як громадська організація опікується мовною ситуацією в місті. Ми гуртуємо у своїх лавах представників різних партій. Метою діяльності Товариства "Просвіта" є утвердження української національної ідеї, утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті, формування національної свідомості та піднесення духовності і добробуту українського народу.

Нашими завданнями є: сприяти утвердженню української мови як єдиної державної мови в усіх сферах суспільного життя; сприяти органам державної влади у здійсненні контролю за юридичними особами щодо використання ними у своїй діяльності української мови як державної, а при ігноруванні її впливати на них через відповідні державні та судові органи; своєю діяльністю утверджувати в суспільстві принципи національної демократичної держави, духовних та культурних цінностей української нації, всебічної підтримки національного виробника як головних фундаментальних засад будівництва економічно сильної та духовно й культурно багатой Української держави; брати участь у вихованні дітей та молоді на засадах українського патріотизму, духовності та культури; сприяти

розвитку та утвердженню національної свідомості, національної гідності всього народу і кожного громадянина; сприяти піднесенню авторитету й значення української мови та культури в інших країнах;

Згідно з Конституцією України та чинним законодавством, Товариство представляє і захищає свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників), захищає від наклепів і фальсифікацій життя та діяльність духовних провідників нації, письменників, науковців, митців, їхню творчість як минулого, так і сучасного періодів у державних, судових та громадських органах. Сприяє захистові честі та гідності українського народу та громадян України, їхніх конституційних прав. Наше товариство «Просвіта» є однією з найстаріших громадських організацій, яка відіграла вирішальну роль у збереженні української нації, протидіяла процесам денаціоналізації України, виступала за збереження її культури, мови та історії. На зламі двох віків, під час перших визвольних змагань, Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка демонструвало духовну єдність українців. Осередки "Просвіти" здійснювали свою діяльність на Галичині, Наддніпрянщині, Кубані і навіть на далекосхідному Зеленому Клині та в Сполучених Штатах Америки. Брала участь в діяльності Товариства в різні часи Андрій Шептицький, Михайло Грушевський, Леся Українка, Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Юрій Федькович та багато інших видатних українців. Багато членів Товариства стали жертвами сталінського та гітлерівського режимів, які забороняли діяльність "Просвіти".

Наш міське товариство Івано-Франківська брало найактивнішу участь у всіх загальнополітичних заходах, не випускало з поля зору проблему зміцнення позицій української мови як державної, підготовку Верховною Радою Закону про мови в Україні. Просвітяни міста Івано-Франківська продовжили взятий курс на висвітлення замовчуваних раніше сторінок нашої трагічної історії, на відродження української національної культури через видавничу, лекційно-просвітницьку діяльність, визначили як пріоритетну економічну просвіту народу.

Дерев'янку Сергій Миронович,
*заслужений працівник освіти України, доктор політичних наук,
професор кафедри політичних інститутів та процесів
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ НОВІТНЬОГО ДИЗАЙНУ КОНСТИТУЦІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Дискусії щодо потреби оновлення чинної Конституції України та шляхів його здійснення супроводжують фактично всю двадцятип'ятирічну її історію, Пропозиції змін до Основного закону держави відрізняються строкатістю, як і форми їх ініціювання та реалізовані і ймовірні формати внесення.

Конституційний процес став постійним, безперервним явищем, що притаманно й світовому конституціоналізму. Новітні спроби конституційного реформування відрізняються певними особливостями, які об'єктивовані як набутим досвідом попередніх років, так і чітко вираженими впродовж двох останніх років прагненнями не скільки суспільного загалу, як політикуму. Невдалі спроби реалізації відповідних законопроектів Глави Української держави, спонукали певною мірою до переміщення центру ініціювання генерації ідей конституційного реформування з Офісу Президента України до Верховної Ради України. Відмінною рисою стало також прагнення до поєднання зусиль парламентаріїв й експертів – науковців і громадських активістів.

Конкретним прикладом є створення та діяльність Парламентської експертної робочої групи з питань конституційного реформування. Ініціатором створення такої експертної групи є Центр політико-правових реформ. Ідея підтримана керівництвом Верховної Ради України, до участі у роботі групи долучилося 16 народних депутатів України. Метою робочої групи є напрацювання пропозицій щодо проведення комплексної конституційної реформи в Україні, зокрема посилення засад парламентаризму, вдосконалення

регулювання у сфері виконавчої влади, реформування конституційної юрисдикції.

З часу проведення першого установчого засідання (21 січня 2021 року), проведено 9 закритих, а також 2 публічних (розширених) онлайн-засідання Парламентської робочої групи. Засідання проводяться в межах проєкту "Налагодження громадсько-парламентської взаємодії у конституційному процесі", що реалізується Центром політико-правових реформ у межах Програми USAID РАДА, що виконується Фондом Східна Європа, за участі експертів Громадської мережі публічного права та адміністрації UPLAN у межах Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Предметом обговорення на засіданнях стали ключові проблеми формування новітнього дизайну конституційного реформування в Україні. Виступаючи в ролі доповідачів та співдоповідачів, народні депутати України та їх помічники разом з експертами з конституційного права (серед яких знані українські вчені-конституціоналісти та практики) змістовно обговорювали проблеми конституційного регулювання питань парламентаризму, глави держави, виконавчої влади, правосуддя, конституційного контролю та формування добросовісного і професійного складу суддів Конституційного Суду України, розглядали досвід України та зарубіжних країн у регулюванні таких питань, спільно шукали шляхи розв'язання проблем і недоліків конституційного дизайну в Україні. Всебічно проаналізовані дискусійні положення законопроєктів про внесення змін до статей 85 та 106 Конституції України (щодо порядку призначення на посади та звільнення з посад Директора НАБУ і Директора ДБР; реєстр. № 5133), про конституційну процедуру (реєстр. № 4533 і 4533-1), про місцевий референдум (реєстр. № 5512), а також про політичні партії [3].

Першим вагомим узагальненим результатом роботи з ідентифікації проблем конституційного регулювання в Україні стало створення, презентація та оприлюднення Парламентською групою 27

травня 2021 року для громадського обговорення проєкту «Зеленої книги конституційної реформи» [1].

У тексті книги виокремлено насамперед загальні проблеми конституційного ладу України, які повинні стати визначальними на нинішньому етапі реформування Основного закону. Найважливішими викликами у сфері підготовки, ініціювання та внесення змін до Конституції України названі та охарактеризовані: популізм; непублічність ініціювання та напрацювання змін; недостатнє залучення парламентарів при ініціюванні конституційних змін; порушення процедури розгляду та ухвалення змін до Конституції України.

Із сукупності проблем конституційного регулювання державної влади в Україні, акцентується на ключових проблемах парламентаризму, конституційно-правового статусу Президента України, організації та діяльності органів виконавчої влади, конституційного регулювання системи правосуддя, діяльності Конституційного Суду України. Окремий розділ присвячено проблемам регулювання порядку внесення змін до Конституції України. Змістовною складовою книги, що дає ключ до розуміння означених проблем, є вміщений у книзі постатейний коментар до окремих розділів Конституції України.

Узагальнений у книзі матеріал вимагає ретельного подальшого вивчення та вдосконалення парламентаріями і експертами. Тут же, привернемо увагу до однієї з проаналізованих проблем – регулювання порядку внесення змін до Конституції України. Насамперед це нечіткість процедури прийняття нової редакції Конституції України. Конституція не уповноважує Верховну Раду України ухвалювати нову Конституцію України, нову редакцію Конституції, не містить чітких положень щодо процедури ухвалення нового Основного Закону органом установчої влади і взагалі не передбачає в механізмі державної влади останнього. Водночас, у зв'язку з ухваленням Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 26 січня 2021 року за № 1135-ІХ з'явилася легітимна процедура для реалізації потенційних змін до «захищених» розділів

Конституції України, а отже, існує тепер можливість ухвалити нову редакцію Конституції за процедурою зміни захищених розділів.

Автори книги наводять конкретні факти використання зміни Конституції у політичних інтересах. Тому підтримуємо ідею, щодо мінімізації можливості таких змін через введення в механізм державної влади нового органу установчої влади (наприклад, Конституційної Асамблеї).

У зв'язку з цим наголосимо, що прецедент ухвалення конституційних змін у частині правосуддя та ін. у парламенті без обговорення в експертних колах, громадянському суспільстві ще раз переконує в тому, що оновлення Основного Закону й ухвалення нової Конституції мають здійснюватися лише через інститути установчої влади народу. Дискусійною, але ймовірною, є запропонована нами ідея про запровадження віча як органу народоправства [2]. Ураховуючи національні правові традиції, світовий досвід конституційного регулювання інститутів народовладдя, вважаємо, що до тексту нової (оновленої редакції) Конституції України доцільно ввести окремі статті, якими, по-перше, виписати статус віча як інституту установчої влади, котра є первинною, щодо законодавчої, виконавчої та судової влади, визначає конституційний устрій держави; по-друге, встановити порядок його формування; по-третє, означити повноваження цього органу народоправства. Основною функцією віча повинно стати схвалення та прийняття Основного Закону. Можливе використання термінів «Народне Віче», «Конституційне Віче». Це наповнило б реальним змістом засадничі конституційні норми про здійснення влади народом, зробило б український народ не об'єктом, а активним суб'єктом правотворення.

У контексті здійснення конституційних змін у книзі аналізуються й ризики імплементації підходу Конституційного Суду України щодо тлумачення словосполучення «наступна чергова сесія», а також спірні положення Регламенту Верховної Ради України щодо регулювання процедури внесення змін до Конституції України.

Наступним кроком у діяльності Парламентської експертної робочої групи стане створення так званої Білої книги

конституційного реформування як апробованої форми визначення реальних і конкретних шляхів оновлення Основного закону держави. Планується продовження періодичних зустрічей у форматі онлайн та офлайн засідань задля обговорення питань вдосконалення змісту Зеленої книги, напрацювання Білої книги реформи та обговорення поточних конституційних та законодавчих ініціатив у Парламенті, популяризації інклюзивного парламентського процесу проведення конституційної реформи.

Звертаємо увагу учасників круглого столу, що засідання парламентської групи залишаються відкритими для всіх бажаючих народних депутатів України, їх помічників та експертів. Реальним результатом їх повинно стати напрацювання та внесення до Верховної Ради України низки законопроектів щодо змін до Конституції України. Однак, на наше переконання, поза потребами та доцільністю внесення таких змін, це не є розв'язанням проблеми.

Найбільш доцільним та перспективним стало б здійснення системного оновлення всього Основного Закону держави. Вже після Революції Гідності, яка висунула перед владою і громадянським суспільством вимогу змінити систему, стало зрозуміло, що точкові, «клаптикові» зміни не зачіпають системи в цілому. Адже це система політико-правова, закріплена в Конституції України. В ній тісно взаємопов'язані всі елементи, інститути, підсистеми, і реформувати одну складову, не зачіпаючи інших, неможливо. Поза правовими підставами для цього бракує насамперед політичної волі конституцієдавця.

Проте, оскільки іншого механізму здійснення конституційного реформування в Україні за нинішніх політичних реалій не пропонується, вважаємо, доцільним для себе використання доступного формату для реального впливу на перебіг конституційного процесу. Напрацювання якісних пропозицій може стати дієвим підґрунтям конституційного реформування у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Зелена книга конституційної реформи в Україні. Проект. Київ: Центр політико-правових реформ 2021. 35 с. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/Projekt-Zelenoi-knyhy.pdf>
2. Кресіна І. О., Дерев'янка С. М. Віче як інститут установчої влади в новій Конституції України. *Віче: теорет. і громад.-політ. журн. Верхов. Ради України* 2016. № 11–12. С. 36–40.
3. Попередні підсумки роботи Парламентської експертної робочої групи з питань конституціоналізму [UPLAN (Ukrainian Public Law and Administration Network). 03.06.2021 р.]. URL: <https://uplan.org.ua/news/>

НАПРЯМ 2. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУТНІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Зінич Любомир Васильович,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

НАДНАЦІОНАЛЬНІСТЬ У АСПЕКТІ ВЕРХОВЕНСТВА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Як відомо, міжнародні акти володіють пріоритетом щодо національного права, положення національної конституції і тим більше поточного законодавства мають відповідати його положенням, щоправда, суперечність у разі колізій чи прогалин може бути подолана у спосіб конституційного тлумачення органом конституційної юрисдикції. Саме пріоритет міжнародних актів над національним законодавством іменується наднаціональністю і розмежування наднаціональності та верховенства Конституції України є важливим у розумінні ступеня самодостатності країни та її ідентичності.

Сучасний стан наукових досліджень наднаціональності в основному обмежується співвідношенням її з погляду діяльності міжурядових організацій та передачі їм частини власних суверенних повноважень держав. Водночас питанню співвідношення наднаціональності і конституції держави присвячено недостатньо уваги, зокрема потребують аналізу загальні засади співвідношення міжнародних актів та конституції, встановлення їх місця у правовій системі України. З огляду на зазначене, дослідження співвідношення наднаціональності та верховенства Конституції України є актуальним.

Як зазначає О.К. Вишняков, наднаціональність – термін, який має різні характеристики у правовій доктрині. Він застосовується, зокрема, щодо деяких міждержавних утворень та їх органів і пов'язуються з певними ознаками. Наднаціональними іменують міждержавні угруповання інтеграційного характеру, оскільки на відмінну від традиційних міжнародних організацій учасники передають їм деякі свої державні функції, причому останні зливаються, набувають спільного характеру та здійснюються знову-таки створеними спільно автономними владними органами [1, с. 119].

Прояви наднаціональності виявляються в діяльності Міжнародного валютного фонду, Світової організації торгівлі, фінансових організацій універсального характеру. Складним є питання про колізії тлумачення наднаціональних і конституційних норм інститутами міжнародного правосуддя і органами конституційного контролю.

На думку Л. Грицаєнко, під наднаціональністю ЄС слід розуміти відмову держав-членів від частини своїх суверенних прав у певних сферах на користь інституцій цього інтеграційного утворення. Це визначає вищий ступінь наднаціональної влади у порівнянні з державною, оскільки її реалізація не залежить від указівок держав – членів організації, а нормативно-правові акти мають примат над внутрішньодержавними. На сучасному етапі європейської інтеграції саме інституції є основними провідниками наднаціональності в ЄС, які втілюють інтеграційні рішення на практиці [2, с. 198].

Наднаціональне право базується на міжнародному праві та формується через рішення організацій та їх владних органів, створених за допомогою інструментів міжнародного права і перш за все договірних інструментів міжнародного права.

Як вірно зазначає О. Буткевич, найбільш суттєва проблема виникає з «наданням згоди Верховною Радою на обов'язковість» міжнародних договорів. Згідно Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., згода на обов'язковість міжнародного договору державою може надаватись у різні способи, передбачені в самій конвенції (ст. ст. 11-17). В самій Конституції України йдеться

лише про надання згоди на обов'язковість договору Верховною Радою (інших способів, як-от підписання, – не передбачено). Крім того, держава давши згоду на обов'язковість договору шляхом підписання, зобов'язується діяти не лише не всупереч положенням договору, а й таким чином, щоб не позбавляти його мети та не зробити його неможливим до виконання. Конституція України говорить лише про ратифікацію. [3, с. 5].

Проблемні питання при ратифікації міжнародного договору можуть виникати унаслідок внутрішньодержавних політичних протиріч, що має наслідком не виконання міжнародних зобов'язань України і «заручником» стає сам міжнародний договір. Разом з тим укладені від імені України міжвідомчі угоди, які не вимагають ратифікації згідно зі статтею 9 Закону «Про міжнародні договори України», не можуть застосовуватись, адже не визнаються частиною українського законодавства статтею 9 Конституції України.

При співвідношенні наднаціональності та конституції України у науковій літературі вироблено два підходи. Згідно з першим надається пріоритет визнанням державою міжнародним договорам з прав людини, з метою забезпечення загальних стандартів прав людини і схожа практика поширена і в Нідерландах хоч і застосовується досить рідко. Другий підхід полягає у тому що визнання міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами законодавства із силою Закону [4, с. 12].

Таким чином можна говорити, що роль та значення міжнародних договорів у системі національного права ще чітко досі не визначені і виникає потреба у формуванні єдиних підходів до імплементації міжнародних договорів у законодавство України. Конституція України передбачає складний підхід до імплементації міжнародних актів тільки шляхом ратифікації, що не відповідає міжнародній практиці і Віденській конвенції про право міжнародних договорів.

Список використаних джерел:

1. Вишняков О. К. Наднаціональність як правовий феномен. Наукові праці НУ ОЮА. С.119-124.

2. Сахнюк В. Прояв наднаціональності у функціонуванні системи Європейського Союзу. Підприємство, господарство і право 4/2017. С.197-200. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/4/42.pdf>

3. Буткевич О. Застосування практики та виконання Україною рішень Європейського Суду з прав людини. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2017. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Propozicii_Politiki_ECHR.pdf.

4. Атаманова Н. В. Роль та значення міжнародних договорів у національній правовій системі України. Право і суспільство. 2020. С.7-13. № 2. URL: pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/4.

Knysh Vitalii, doctor of law, professor of the department of constitutional, administrative and international law of the Educational and scientific Law institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(*Книш Віталій Васильович*, доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника)

THE RELATIONSHIP BETWEEN UKRAINIAN STATEHOOD AND UKRAINIAN CONSTITUTIONALISM: ACHIEVEMENTS, PROBLEMS AND PROSPECTS
(СПІВВІДНОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ)

At this stage of development, the thirtieth anniversary of Ukrainian statehood (since 1991) and the twenty-fifth anniversary of Ukrainian constitutionalism (since 1996) have been marked by both positive and contradictory development trends.

Among the achievements of Ukrainian statehood and Ukrainian constitutionalism are the following:

1) the adoption of the Act of Independence of Ukraine of August 24, 1991, which solemnly proclaimed the independence of Ukraine and the creation of an independent Ukrainian state - Ukraine [1];

2) logical democratic confirmation of the Act of Independence of Ukraine. In this regard, it should be noted that the first national referendum was a referendum on the declaration of independence of Ukraine, which was held on December 1, 1991. One question was put to the referendum: "Do you confirm the Act of Independence of Ukraine?". The text of the Act of Independence of Ukraine, adopted by the Supreme Council on August 24, 1991, was listed in the ballot paper. Citizens of Ukraine spoke in support of independence. 31,891,742 people took part in the referendum

- 84.18% of the population of Ukraine. Of these, 28,804,071 people (90.32%) voted in favor, answering "yes" [2];

3) the existence of a transitional stage from the establishment of statehood to the formation of modern Ukrainian constitutionalism. At this stage, the Constitutional Agreement between the Supreme Council of Ukraine and the President of Ukraine "On the basic principles of organization and functioning of state power and local self-government in Ukraine for the period before the adoption of the new Constitution of Ukraine" of June 8, 1995 was adopted [3]. At this stage, the effect of this Constitutional Treaty was determined for a period of one year, ie until the adoption of the Constitution of Ukraine;

4) adoption of the Constitution of Ukraine of June 28, 1996 [4].

However, despite a number of achievements, the adoption of the current Constitution of Ukraine, its content, and especially - the ways and methods of its implementation were marked by a number of negative features, in particular:

1) in comparison with the Act of Independence of Ukraine of August 24, 1991, which solemnly proclaimed the independence of Ukraine and the creation of an independent Ukrainian state - Ukraine, the Constitution of Ukraine was not approved in an all-Ukrainian referendum, but only at the Supreme Council of Ukraine, which calls into question the very fact of its legitimacy. This is also confirmed by the provision of Article 5 of the current Constitution of Ukraine that the bearer of sovereignty and the only source of power in Ukraine is the people [4]. That is why the people of Ukraine should confirm or deny the legitimacy of this Constitution;

2) a significant shortcoming of the current Constitution of Ukraine, which does not correspond to the directions of state formation and democracy as the perception of the opinion of the people of Ukraine as the only source of power, is in the recent Ukrainian history of popular revolutions. A clear example of this is the events of January 2000 ("Velvet Revolution-2"), the events of November 22 - early December 2004 ("Orange Revolution"), as well as the events of late 2013 - early 2014 ("Revolution of Dignity"). It should be noted their significance, in particular, for constitutional law, as the result of the "Orange Revolution"

and the "Revolution of Dignity" - amendments to the Constitution of Ukraine;

3) an important shortcoming of the content of the current Constitution of Ukraine is also that the unity of approaches in the concepts of "legal constitution" and "de facto constitution" is not ensured. The scientific literature defines that the legal Constitution is the official definition of the actual state of affairs, a means of legal regulation of real social relations, and the actual constitution - is actually valid in a country social order (constitutional order), based on those objective relations, which determine the most important economic, political, social and other features of society [5]. For example, according to Part 3 of Article 49 of the Constitution of Ukraine, the state creates conditions for effective and accessible medical care for all citizens. In state and municipal health care facilities, medical care is provided free of charge; the existing network of such establishments cannot be reduced. The state promotes the development of medical institutions of all forms of ownership [5]. In this case, the content of the legal constitution, which is supported by the positivists, does not correspond to the actual constitution in full. Even in state and municipal health care facilities, medical care is in fact paid (in the form of applications and payments in the form of voluntary donations of citizens. If we analyse the reformist actions of former Minister of Health V. N. Suprun, they are generally unconstitutional in the sense that the existing network of such institutions cannot be reduced (for such actions a person should be brought to justice);

4) Section 3 of the Constitution of Ukraine "Elections. Referendum" also does not withstand criticism. Democracy is reduced to elections and referendums with a general reference to other forms of direct democracy (only six articles). These other forms of democracy are not mentioned - the right to uprising, revolution, crowdsourcing, regulated popular initiative, meetings, rallies, demonstrations, etc .;

5) An important shortcoming that scholars and legal practitioners do not notice or do not want to notice is outdated definitions and outdated Soviet formulations in the Constitution of Ukraine (in particular, the wording "Verkhovna Rada (Supreme Council) of Ukraine", which in

principle can not be supreme, is the people of Ukraine, and the parliament should be renamed the National Assembly, National Congress, People's Congress, National Assembly, People's or National Assembly, etc. This will correspond to the derivative nature of the parliament from the people of Ukraine as the only source of state power. According to the name, it is a group of certain officials who "closed" in a separate cabinet and solves problematic issues separately from the people of Ukraine as a remnant of the Soviet era. for their implementation);

6) the subjects of the right of legislative initiative are significantly limited. According to Article 93 of the Constitution of Ukraine, they include the President of Ukraine, people's deputies of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine. It should be noted that the number of such entities illegally did not include representatives of the people of Ukraine (in the amount of 25, 50 or 100 thousand, the judiciary and local governments);

7) for political reasons, Section 7 of the Constitution "Prosecutor's Office of Ukraine" has been unlawfully excluded, while Section 8 enshrines Article 131-1, which superficially defines the functions of the Prosecutor's Office;

8) Section 11 of the Constitution of Ukraine "Local Self-Government" is particularly flawed in the context of decentralization of state power and reform of local self-government. It does not properly reflect the dynamics of municipal reform at all, and also superficially defines the legal, organizational, material and financial basis of local self-government in Ukraine. In this part, the Constitution of Ukraine does not perform its regulatory and dynamic function at all;

9) The largest number of remarks is caused by Section 12 of the Constitution of Ukraine "Constitutional Court of Ukraine". On the one hand, this body and its judges work according to the principles of the judicial system of Ukraine, and on the other hand - according to Article 124 of the Constitution of Ukraine, they are removed from the general justice system (despite the fact that constitutional justice is part of the justice system in Ukraine). It seems that they are a special jurisdiction in the state, which is not responsible for anything and which can be equated

in status to people with special needs (physical or mental), including disability (in 2020, they successfully demonstrated this).

Thus, the current Constitution of Ukraine has only partially fulfilled its functions in terms of statics of constitutional law (permanent and unchanging provisions) and does not fully correspond to the dynamics of this branch of law (development and reform processes).

Therefore, taking into account the above, the Constitution of Ukraine in its current version is subject to repeal after the adoption of a new modern Ukrainian constitution with its subsequent mandatory approval in an all-Ukrainian referendum.

References:

1. Акт проголошення незалежності України, затверджений Постановою Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.

2. Референдуми в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Референдуми_в_Україні.

3. Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08.06.1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1к/95-вр>.

4. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Конституційне право України. Фактична та юридична конституції: URL: http://www.biglib.com/book/39_Konstityciine_pravo_Ykraini/4200_56_Faktichna_ta_uri_dichna_konstitycii.

Любчик Ігор Дмитрович,
кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри українознавства і філософії
Івано-Франківського національного медичного університету

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОБОРНОСТІ НА ЗАХІДНОМУ ПОГРАНИЧЧІ: РЕЦЕПЦІЯ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

З початком 1990-х рр. у країнах Центрально-Східної Європи русинська спільнота переживала процес сегментації (розмежування) [4, с. 179]], причинами якої були як зовнішні чинники, які можемо віднести до суб'єктивних, так і внутрішні переконання, які продовжують бути толерованими з Словаччиною, Польщею та Угорщиною. На фоні суспільно-політичних перемін вони все активніше стали утверджуватися, що, на наш погляд, спонукало деяких дослідників заговорити про «бурхливий етноренесанс» [2].

На зламі 1980-х–1990-х років виразну тенденцію до політизації продемонструвало культурне русинство в Закарпатті, започаткувавши феномен так званого політичного русинства. Його сутнісним змістом була спроба ідеологічно відокремити автохтонів краю з їх регіональною русинською самосвідомістю від етноукраїнського загалу. Прикладом стало ухвалення у вересні 1990 р. «Декларації Товариства карпатських русинів про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки» [5, с. 507]. Цікаво, що наголошувалося саме на «поверненні», хоча насправді територія краю автономно-республіканського статусу ніколи раніше не мала.

Проте, русинське питання продовжувало гостро звучати в Україні, де у березні 2007 р. Закарпатська обласна рада підтримала рішення «Про визнання національності «русин» на Закарпатті. Ми погоджуємося із думкою М. Панчука про політичну некоректність такого документу, який, відповідно не може мати політико-правових наслідків, оскільки нації народжуються не за постановами, а в результаті самоусвідомлення громадян [6, с. 86].

Водночас усвідомлюємо, що русинське питання використовується на Закарпатті для досягнення певних цілей як внутрішніми, так і зовнішніми силами, у яких дуже контрастно проглядаються російські сліди. Красномовним свідченням є визнання Словаччиною, Польщею, Угорщиною та Росією нової слов'янської етнічності – русини, тільки в інших різновидах: русинському або лемківському.

Тривожним фактором у сучасному процесі русинської етноідентифікації виступає прийнята і пропагована етнополітика, виходячи не із сутнісних принципів потреб суспільства, зокрема із завдань етнокультурної інтеграції, історичної традиції, а від власної етнополітики різних держав. Хочемо акцентувати, що відсутня власна активна національна візія, яка поступається інерційному політичному мисленню. Власне ця політика регіоналізму породила політику політичного сепаратизму на Закарпатті. Інтелектуально-інформаційна диверсія, яка начебто, демократично пропонується як альтернативність поглядів, насправді відновлює ортодоксальні ідеологеми русинської окремішності, а загалом сповільнює процес консолідації, драматизуючи при цьому етноідентифікаційний процес.

Парадоксом етнополітичних трансформацій на пограниччі є активізація представників російського наукового дискурсу, які своїми публікаціями все частіше поповнюють науковий простір. Реанімоване зацікавленими зовнішніми і внутрішніми силами, політичне русинство в умовах сьогодення використовується для дестабілізації становища в Україні. Ця проблема виявилася суттєвою складовою широкомаштабної інформаційної війни проти України, до якої долучилися офіційні та неофіційні кола Росії. Під патронатом окремих університетів та академічних наукових інституцій проходять конференції і «круглі столи», учасники яких постачають науковий та інформаційний простір антинауковими та одночасно антиукраїнськими «висновками». Особливий резонанс одержала міжнародна наукова конференція в Ростові-на-Дону, в грудні 2008 р. «Геноцид і культурний етноцид русинів Карпатської України». Цікаво, що на ній не було жодного представника України, натомість

були члени, так званої «республіки Підкарпатська Русь», та численні представники Російської федерації. «Теоретиком» «політичного русинізму» можна вважати колишнього наукового співробітника Інституту слов'янознавства АН СРСР в Москві І. Попа, більшість праць якого спонсоровані Карпаторосійським етнологічним науково-дослідним центром у США. Серед видних діячів політичного русинства на Закарпатті в сучасності бачимо протоієрея Московського патріархату о. Дмитра Сидора – голови Союму підкарпатських русинів та ініціатора заснування Європейського конгресу підкарпатських русинів. З його ініціативи у жовтні 2008 р. за підтримки закарпатських державних органів, було скликано в Мукачеві II Європейський конгрес підкарпатських русинів. Цікаво, що на його підтримку прибуло понад п'ятсот російських активістів із політичної партії «Родіна».

Найактивнішим пропагандистом етнічної окремішності русинів на пограниччі є російський історик М. Дронов. Чи не «найоригінальнішим вільнодумством», виглядає висновок автора, що «проблеми русинів-лемків залишаються практично поза сферою уваги Росії, з якою їх пов'язує єдиний давній корінь. Адже збереження старовинних традицій – це не тільки турбота про малу регіональну культуру, але і продовження самого бастиону нашої загальної батьківщини – Русі» [3, с. 103]. У списку «наукових звершень» вже формуються певні «наукові школи».

В умовах сьогодення своєрідним центром з пропаганди русиністики в Росії та за її межами є міжнародний історичний журнал «Русин». Журнал заснований у 2005 р. громадською асоціацією «Русь» у Кишиневі. Однак, з 2015 р. співзасновником журналу став Томський державний університет, під егідою якого і тиражується дане видання. Журнал виходить за сприяння першоієрарха Російської православної церкви за кордоном митрополита Лавра та включений в перелік рецензованих наукових видань. З 2011 р. «Русин» індексується в базі даних Scopus, а з 2015 р. став міжнародним виданням, одержуючи з 2009 р. грантову підтримку фонду «Русский мир».

Цікаво, що русинське питання викликає особливий інтерес далеко за межами Центрально-Східної Європи. Прикладом може бути Центр вивчення Росії у Східно-Китайському педагогічному університеті у Шанхаї. Один із наукових працівників центру С. Бірюков, власний концепт зводить до того, що підкарпатські русини є однією з молодих слов'янських націй, передумови для консолідації якої склались в рамках Австро-Угорщини, а входження Закарпатської області до складу УРСР офіційно лишило підкарпатських русинів статусу нації [1, с. 206]. Захопившись популяризацією русинського питання, автор посилається тільки на вже відомі раніше публікації в Росії, визнаючи при цьому, що на момент розпаду Австро-Угорської імперії, русини не мали необхідних передумов для повноцінного державного самовизначення. Отож-бо, дуже правильний підсумок, оскільки справжні нації, як для прикладу українська, проголосили свою державність, а русини не мали і не мають, і не можуть мати найменших передумов для державного самовизначення бо не є окремою нацією.

Таким чином, представники російської науки, ігноруючи усіма принципами наукового плюралізму, на доволі обмеженій та свідомо визначеній джерелознавчій базі намагаються робити штучно сформовані та політично заангажовані висновки. Наукові роботи російських учених з даної проблематики характеризуються відсутністю зважених оцінок в питаннях суспільно-політичного життя на пограниччі, відсутністю аргументованих висновків, та в більшості своїй написані з виразним ухилом в бік русинофільства та русофільства.

Враховуючи викладене вище, маємо зазначити, що мовно-політичний конфлікт, ініційований частиною русинів, вносить плутанину в історію формування і розвитку українського народу та його мови. Інакше кажучи, етнонаціональні проблеми русинства затримують національно-культурне відродження в Україні, розхитують державний суверенітет, можуть поставити під сумнів недоторканність кордонів країни, якщо врахувати, що на свідомість русинів Західної України, використовуючи гасло про дружні мовно-

культурні зв'язки, тиснуть політичні, а часто й владні структури Угорщини, Словаччини, Польщі, Румунії, Росії. Тому в цьому контексті дуже актуальною є чітка національна позиція наукової еліти і сучасного політикуму української держави, які не дозволяють пропагувати ідеї про політичне русинство в Закарпатті.

Список використаних джерел:

1. Бирюков С. Австро-Венгерская империя, генезис национальных движений и русинский вопрос. Русин. 2018. Т. 53. Вип. 3.
2. Вовканич І., Сюсько І. Оптація між ЧСР і СРСР в 1945–1947 рр. та проблеми мови і освіти: URL <http://www.clovekaspolocnast.sk/jguery/pdf.php?gui> С. 240 (дата звернення 27.02. 2021 р.).
3. Дронов М. Лемки и Лемковщина. Страницы истории и культуры самой западной Руси. Вестник Юго-Западной Руси. 2006. № 1.
4. Зан М. Особливості громадсько-політичної репрезентації національних та етнічних меншин Польщі. Ужгородські польські наукові читання: історія, культура, політика, право. Науковий збірник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014.
5. Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: історичні нариси / ред. рада В. Литвин (голова), Г. Боряк, В. Даниленко та ін.; відп. ред. В. Смолій. Київ: Ніка Центр, 2012.
6. Панчук М. Політичне русинство – антирусинський (антиукраїнський) проект. Карпати: людина, етнос, цивілізація. Науковий журнал з проблем карпатознавства. 2010. Вип. 2.

Непийвода Людмила Іванівна,
регіональний представник Уповноваженого Верховної Ради України
з прав людини в Івано-Франківській області

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Конституція України та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права гарантують можливість усім громадянам брати участь в громадському й політичному житті суспільства, користуватися ефективними засобами правового захисту. Такі права можуть бути обмежені лише в умовах надзвичайного стану в державі.

Останніми роками найбільше повідомлень про порушення, які надійшли до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), стосувалися громадянських та політичних прав. Із загальної кількості повідомлень у 2020 році про порушення громадянських та політичних прав 69% (16 742) становлять повідомлення про порушення права на інформацію та звернення до суб'єктів владних повноважень, 30% (7 272) – порушення процесуальних прав.

Така ситуація обумовлюється системними реформами органів державної влади в Україні, які з одного боку, призводять до зростання потреби суспільства в отриманні інформації про процеси, які відбуваються в державі, а також до необхідності звернення за захистом своїх прав до судових та правоохоронних органів. З другого – до порушень прав людини органами державної влади і місцевого самоврядування.

В умовах світової пандемії COVID-19 ситуація з недодержанням громадянських прав ще більше загострилася. У період дії карантину особливого значення набула можливість вільно отримувати інформацію про карантинні обмеження, можливості отримання допомоги, зокрема медичної.

Водночас значно зросла потреба у доступі насамперед до цифрової інформації та електронних шляхів її пошуку.

Оприлюднення публічної інформації у форматі відкритих даних, тобто у форматі, що дозволяє автоматизовану обробку таких даних з метою їх повторного використання, сприяє забезпеченню інформаційних прав громадян, підвищенню рівня прозорості та відкритості, дає змогу громадянам самостійно отримувати необхідну інформацію, зокрема ту, що становить суспільний інтерес.

Право на інформацію. За результатами аналізу звернень громадян, проведених перевірок та моніторингових візитів встановлено, що посадові і службові особи державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій продовжують порушувати вимоги законодавства щодо оприлюднення інформації, своєчасного та повного надання інформації у відповідь на запит, що є адміністративним правопорушенням відповідно до положень статті 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Проведений Уповноваженим моніторинг додержання права на інформацію засвідчив, що державою не забезпечено належним чином його реалізацію. Так, лише 75% розпорядників інформації надають вчасно запитувану інформацію у повному обсязі [6, с. 55; 2, с.91].

Право на звернення. В умовах запроваджених карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19, додержання права на звернення стало випробуванням для державних органів, органів місцевого самоврядування, адже це право не може бути обмежено за жодних обставин згідно з положеннями частини другої статті 64 Конституції України.

Підтвердженням неналежного розгляду звернень громадян в умовах пандемії COVID-19 є 13 129 повідомлень про порушення права на звернення, які надійшли протягом 2020 року до Уповноваженого.

Державні органи та їх посадові особи не вживають заходів з метою вирішення питань, порушених у зверненнях громадян, а недбалість та формалізм при розгляді таких звернень, призводить до їх повторності.

Не врегульоване на законодавчому рівні питання зловживанням права на звернення, що призводить до порушення таких елементів конституційного принципу верховенства права, як пропорційність та справедливість, оскільки зловживання правом одних громадян через направлення масових однотипних звернень призводить до порушення прав інших заявників, що може позначитися на отриманні обґрунтованої відповіді у межах встановлених Законом України «Про звернення громадян» строків.

Право обирати і бути обраним. З метою здійснення парламентського контролю за додержанням виборчих прав Уповноваженим здійснювався моніторинг із залученням громадських моніторів, серед яких були особи з інвалідністю, під час організації та проведення місцевих виборів восени 2020 року щодо додержання права громадян України обирати, протиепідемічних заходів, доступності для маломобільних груп населення.

Встановлено, що тільки 1% перевірених виборчих дільниць відповідає критеріям доступності, 14% є частково доступними, 85% виборчих дільниць залишаються повністю недоступними. Також на виборчих дільницях було зафіксовано порушення права громадян на захист від інфекційних хвороб (так, на виборчій дільниці № 260893 у м. Івано-Франківську в жовтні 2020 року виявлено, що кабінка для голосування осіб з інвалідністю одночасно використовувалась для голосування виборців з підвищеною температурою тіла понад 37,2°C та/або симптоми респіраторних захворювань).

Право на судовий захист. Згідно зі статтею 64 Конституції України право на звернення до суду не може бути обмежене, у зв'язку з чим суди не припиняли свою діяльність навіть під час суворих карантинних обмежень.

Нині судова система перебуває в нестабільному стані, що спричинено, зокрема, наявністю великої кількості вакантних посад суддів, відсутністю належного фінансування судової системи, незабезпеченням відповідним технічним обладнанням і видатків на інформатизацію.

Уповноважені особи (дізнавачі, слідчі та прокурори) продовжують ігнорувати вимоги законодавства України, вибірково вносять відомості до ЄРДР за заявами та повідомленнями про кримінальні правопорушення тоді, коли відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення з будь-яких причин не допускається згідно з частиною четвертою статті 214 КПК.

Окремим проблемним питанням є відсутність механізму контролю за виконанням ухвал слідчих суддів, що також призводить до несвоєчасного їх виконання слідчими та прокурорами.

Наразі, не врегульований КПК України порядок розгляду клопотань про надання побачень для особи, яка тримається під вартою. Законодавство України щодо надання побачень таким особам було предметом неодноразового дослідження Європейського Суду з прав людини, який у своїх численних рішеннях проти України.

Процесуальні права людини в місцях несвободи. В Україні мають місце незаконні затримання та отримання зізнань у вчиненні кримінальних правопорушень під тиском працівників поліції.

Із місць ув'язнення та виконання покарань до Уповноваженого продовжують надходити скарги щодо неналежних умов утримання або ненадання медичної допомоги, що відповідно до статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є приниженням гідності особи або нелюдським поведінням. В цих установах працівники продовжують каральну практику із застосуванням фізичного та психологічного насильства.

Протягом останнього року зафіксовано численні випадки порушень прав людини на тимчасово окупованій території Російською Федерацією Автономної Республіки Крим майже щодо всіх прав як цивільно-політичних, так і соціально-економічних, наприклад, свободи зібрань, свободи слова, релігійних прав, право на життя, свободу від катувань та нелюдського поведіння, право на особисту свободу та безпеку, право на справедливе правосуддя.

Окупаційна влада продовжує на території Автономної Республіки Крим переслідувати громадян України з проукраїнськими

поглядами, вдаючись до необґрунтованих обшуків і арештів, політично мотивованих сфабрикованих кримінальних та адміністративних звинувачень, здійснювати репресії проти незалежних медіа та журналістів.

Кримські татари, які є більшою частиною українських громадян, що політично переслідуються в Автономній Республіці Крим, постійно зазнають тиску, який проявляється у жорстокому поводженні, обмеженні прав на свободу віросповідання, свободу мирних зібрань та інші.

Проте не можна не зазначити і про позитивні зрушення щодо реалізації громадянських та політичних прав.

Так, у 2020 році вперше за сім років з початку збройної агресії Російської Федерації у виборах мали змогу взяти участь за місцем фактичного проживання 1,5 млн ВПО, а також понад 1 млн виборців, які не мають зареєстрованого місця проживання, та приблизно 3,3 млн внутрішніх трудових мігрантів.

Також за рекомендацією Уповноваженого Верховна Рада України ратифікувала у 2020 році Конвенцію Ради Європи про доступ до офіційних документів (Конвенція Тромсе). Конвенція є першим зобов'язуючим міжнародним правовим документом, в якому визнається загальне право доступу до офіційних документів, що створюються органами державної влади. Її реалізація в Україні сприятиме розширенню можливостей осіб для доступу до публічної інформації та посиленню гарантій її надання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2020 рік.

5. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина за 2019 рік.

6. Звіт моніторингу. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/rezultati-mon%D1%96toringu-stanu-nadannyata-oprilyudnennya-publ%D1%96chno%D1%97%D1%96nformacz%D1%96%D1%97-shhodo-protid%D1%96%D1%97-poshirennyu-koronav%D1%96rusno%D1%97-xvorobi-covid-19/>.

Петровська Ірина Ігорівна,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ПОНЯТТЯ ТА КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Конституція України [1] визначаючи основи конституційного ладу нашої держави, містить положення, що пов'язані з організацією публічної влади. Зокрема, стаття 5, зазначає, що: «...Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.» [1]. Фактично, народ України «делегує» владу тим, кого обирає на виборах (депутатам парламенту та місцевих рад, Президенту України). А обрані людьми представники, що діють від їх імені призначають керівників інших органів публічної влади (державної влади та місцевого самоврядування) і зобов'язані реалізувати публічний інтерес суспільства, здійснити діяльність щоб, виконати завдання та функції соціальної, демократичної і правової держави України (за Конституцією України).

У Юридичній енциклопедії [2], публічна влада визначається як суспільно-політична влада, народовладдя, а основними її видами є: влада народу (народовладдя, безпосередня демократія (вибори, референдуми тощо); державна влада (законодавча, виконавча, судова); місцеве самоврядування – місцева публічна влада, що здійснюється, зокрема, територіальними громадами, представницькими органами місцевого самоврядування (радами), виконавчими органами рад, сільськими, селищними і міськими головами тощо. Термін «публічна влада» пов'язаний з владою народу [2; с. 196]. З цього визначення випливає, що публічна влада визначається через народовладдя, проте є й інші спірні думки з цього

приводу. Ковальчук С [3] вважає, що публічна влада є суспільною владою, яка існувала ще в первісному суспільстві. Проте внаслідок еволюції суспільна влада трансформувалася в публічну, що супроводжувалося розвитком державності до рівня конституційної держави, що передбачало децентралізацію, розподіл владних повноважень та залучення громадськості через громадянське суспільство до прийняття важливих суспільних рішень. Публічну владу визначають і як вид суспільно-політичної, суверенної, легітимної влади, в основу якої покладено публічний інтерес та безособовий характер, що виражається у системі суспільних, публічно-політичних, вольових відносин, які виникають між органами та посадовими особами держави (які наділені владними повноваженнями), фізичними та юридичними особами, що в своїй основній масі є суб'єктами громадянського суспільства (які делегують першим свої повноваження) на основі публічного права та закону [3, с.5]. Чапала Г. зазначає, що влада — як феномен що відображає механізм упорядкування відносин у межах різних рівнів суспільної організації. Тому мають бути оцінені владні інституції та вибудована публічно-правова складова в сучасному суспільстві [4].

На нашу думку, за основу визначення правового статусу органів публічної влади потрібно брати діючу Конституцію України та закріплений у ній конституційний лад держави. Органи публічної влади в конституційному ладі розглядають у широкому та вузькому розумінні. В широкому: сюди включають всіх суб'єктів, які беруть участь у реалізації влади та публічного інтересу у суспільстві. Через вибори, як основну формою народного волевиявлення, спосіб безпосереднього здійснення влади Українським народом [5], обираються представники народу, які є і представниками публічної влади. У вузькому розумінні, до публічної влади відносять органи державної влади та місцевого самоврядування (серед ознак: діяльність здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, наділені правом представляти державу чи територіальну громаду – владою). Конституція України, закріплюючи правовий

статус відповідних публічних органів влади, формує їх систему та закладає основу взаємодії між собою. Це проявляється через:

(1) закріплення основ процедури їх формування та набуття легального статусу (обрання – як делегування народом влади відповідним суб’єктам чи призначення за спеціальною процедурою осіб на політичних посадах які є публічними службовцями);

(2) визначення повноважень відповідних органів влади, завдань діяльності й функціонування, а також реалізація представниками публічної влади публічного інтересу (суспільного інтересу більшості через вибори);

(3) наявність методів взаємодії органів публічної влади (в ч.т. посадових осіб) між собою, зокрема координація діяльності, делегування повноважень, укладення адміністративних договорів, механізм стримування і противаг, визначений в Конституції України.

Схема органів публічної влади у вузькому розумінні відображена на рис. 1.

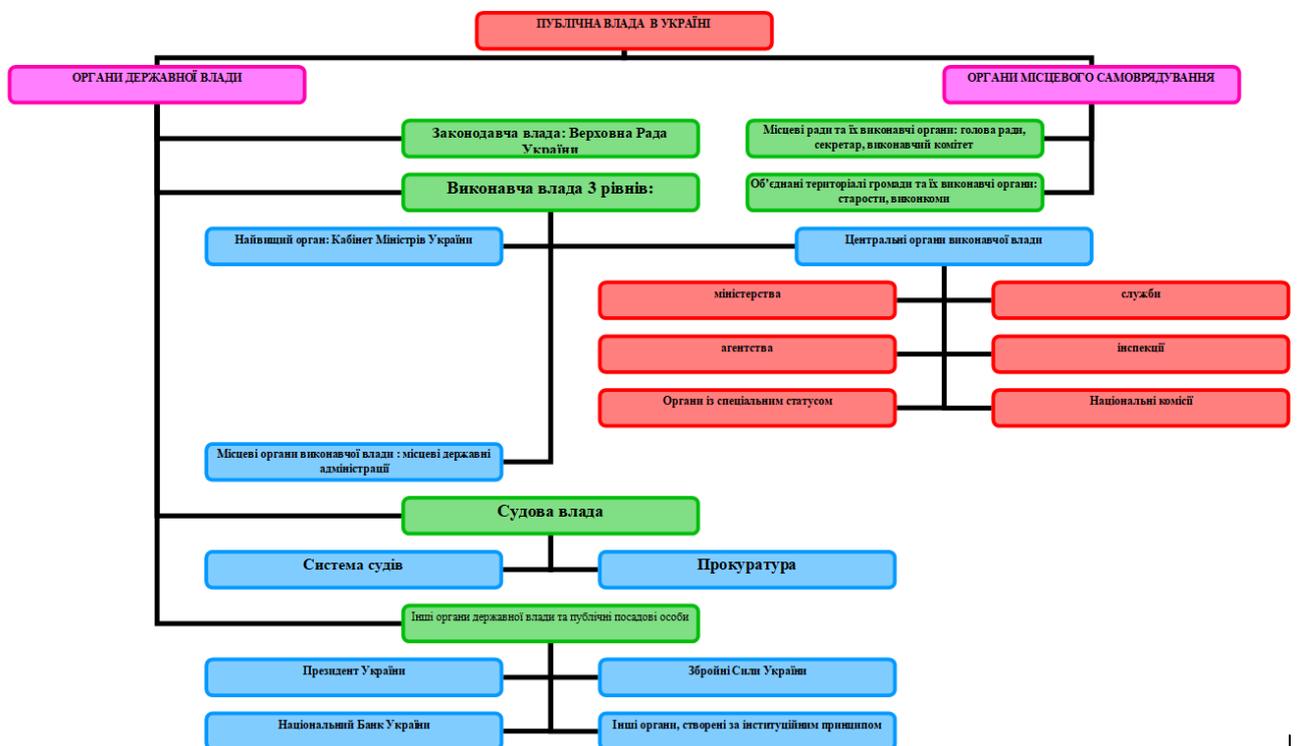

Рис. 1. Органи публічної влади України

Така схема органів та посадових осіб публічної влади впливає з Основного Закону України. Ст. 6 Конституції України містить

твердження, що: «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову», а «органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» [1]. При цьому, «єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України». (Ст. 75. Конституції [1]).

Таким чином – законодавча влада пов'язана з прийняття «наданням» законів. Щодо виконавчої гілки влади, то її завдання пов'язують з їх виконанням. Якщо правий статус (становище) парламенту України визначено в основному у Конституції, то правовий статус виконавчої гілки влади включає не тільки її [1], але і великий масив законів, що конкретизують та доповнюють положення Конституції (наприклад, закони України «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації» та ін).

Судова влада – як система судів, що мають завданням – контролювати виконання законів у країні та притягати до юридичної відповідальності суб'єктів, які їх порушують, входить до системи правосуддя України (включає 2 основні складові: суди України та прокуратуру).

Крім державних органів, які представлені за принципом поділу влади на 3 гілки, Конституція України закріплює й інституційний принцип формування органів державної влади. Останній відображається в об'єктивній необхідності створення органу (інституції), який повинен існувати у кожній країні, а саме: військо – Збройні Сили України, центральний банк країни (Національний Банк України), та інші органи, посади представників (Рахункова палата, Президент України). Особливістю конституційного ладу України є те, що Президент України не входить до жодної з гілок влади, але відіграє важливу роль у механізмі стримування і противаг.

Місцева влада є різновидом публічної влади на місцях (в селах, селищах, районах, областях, об'єднаних територіальних громадах) і представлена органами місцевого самоврядування (радами та їх

виконавчими органами, старостами) та місцевими органами виконавчої влади (місцевими державними адміністраціями, а також територіальними органами центральних органів виконавчої влади). Всі ці суб'єкти діють на місцях і є, відповідно, публічними органами. Їх завданням є ефективне управління на місцях (в регіонах), а для його виконання необхідною є взаємодія та координація в публічному управлінні.

Дуже часто науковцями піднімаються питання про реформування органів публічної влади: укрупнення, реорганізація, ліквідація тощо. Такі питання мають як позитивне значення: прагнення покращити роботу публічних органів так і проблемні моменти: на реформи потрібні кошти та продумана стратегія.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4188>
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К., 1998. Т. 5: П–С. 2003. 736 с.
3. Ковальчук С. Проблема визначення поняття публічної влади в теорії держави і права. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. URL: <http://ena.lp.edu.ua>.
4. Чапала Г.В. Публічна влада у громадянському суспільстві: підхід до проблеми. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Випуск 9. 2005. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2490/1/Chapala_50.pdf.
5. Виборчий кодекс України від 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.

Федорончук Андрій Володимирович,
кандидат юридичних наук, викладач кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ДЕРЖАВОТВОРЕННІ І ПРАВОТВОРЕННІ В УКРАЇНІ

Прийняття в 1996 році Конституції України мало винятково важливе значення для української державності, активізувало процеси державотворення і правотворення [1].

Увібравши найважливіші досягнення вітчизняної і зарубіжної наукової думки у галузі державотворення, Конституція України визначила стратегію подальшого розвитку української держави. Її статусу Конституція приділяє найбільшу увагу.

«Якою ж державою уявляється нам і всьому людству Україна зі сторінок чинної Конституції України? Які ідеї вона втілює в життя своїми рисами, механізмом і функціями? Перед нами постає держава, омріяна десятками поколінь українців, за яку вони боролися і нерідко платили життям. Адже Конституція проголошує Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою й унітарною державою, тобто соборною, самостійною, вільною, що є втіленням української національної ідеї державотворення» [2].

На основі і у відповідності з Конституцією прийнято закони про більшість органів державної влади та інші інститути держави: про судоустрій, місцеві державні адміністрації, місцеве самоврядування тощо. Говорячи про Конституцію України як про юридичний документ, слід зазначити, що більшість прогресивних засад та ідей, закріплених у ній залишаються переважною частиною на папері. Наша держава ще не досягла суттєвих результатів на шляху демократизації, утвердження прав і свобод людини і громадянина, утворенні правової держави. У зв'язку з цим у суспільній свідомості переважають негативні настрої, а самі громадяни вважають наявні в

Україні соціально-економічні та політичні проблеми наслідком недосконалості Конституції, і як наслідок – негативне ставлення до Основного Закону [3, с. 23].

На нашу думку, головною проблемою Конституції у справі державотворення є, насамперед суттєва відмінність юридичної конституції від фактичної. Для того, щоб усунути цю проблему має бути якісно проведена конституційно-правова реформа.

Конституція повинна стати справді дієвою. Це означає, що держава має навчитися забезпечувати реалізацію конституційних прав і свобод; має бути створений такий механізм державної влади, який спроможний ефективно функціонувати в інтересах українського суспільства (перерозподіл конституційних повноважень між основними владними інституціями); має бути сформована спроможна систему органів місцевого самоврядування; має бути створений ефективний механізм захисту Конституції. Актуальними є також питання реформування судової системи, адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування, вдосконалення взаємовідносин місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та інші.

Конституція України також відіграє надзвичайно важливу роль у правотворенні. І якщо держава є основним засобом здійснення влади в руках народу, то право є основним засобом здійснення влади в руках держави. Правотворча роль Конституції багатогранна. Вона визначає: статус основних видів нормативно-правових актів: Конституції, законів, міжнародних договорів та ін.; основні суб'єкти правотворчості: народ, парламент тощо; питання, які мають регулюватися законами та іншими нормативно-правовими актами; головні стадії законотворчості; підстави скасування законів та інших актів тощо [2].

Як зазначає Н. І. Бровко «процес побудови правової держави триває. Ми рухаємось у правильному напрямку, і впевнені, що ці кроки приведуть нашу державу до світлого майбутнього. Без Конституції України цього не можливо було б досягти, тому Основний закон – це не лише назва, а надзвичайно важливий

політико-правовий документ, який зафіксував відповідний стан розвитку нашої держави, суспільства та правову систему в цілому, який містить взаємопов'язані між собою норми, що створюють основу, необхідну для регулювання найважливіших суспільних відносин, забезпечення прав і свобод людини та подальшого розвитку нашої держави» [4].

Отже, Конституція України за роки незалежності нашої держави стала фундаментом правової системи країни, її законодавства, а також визначальним чинником забезпечення державного суверенітету, консолідації українського суспільства, формування і розвитку інститутів державної влади, становлення громадянського суспільства. На сучасному шляху конституційного державотворення та правотворення в Україні існують певні перешкоди, які повинні бути подолані вже найближчим часом.

Список використаних джерел:

1. Роль і значення Конституції України в державотворенні і правотворенні в Україні (до 10-річчя прийняття Конституції України): Постанова Президії Національної академії наук України від 14.06.2006 № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173550-06#Text> (дата звернення: 21.06.2021)

2. Роль і значення Конституції в українському правотворенні і розбудові держави / В. Погорілко // Вісн. НАН України. — 2005. — N 12. С. 23-32. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/1173/05Pogorilko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 21.06.2021).

3. Опришко В. Теоретичні та практичні питання реалізації Конституції України // Право України. 1997. №8. С. 23

4. Бровко Н.І. Значення і роль Конституції України у побудові правової держави, URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=570%3A200613-22&catid=72%3A1-0613&Itemid=89&lang=en (дата звернення: 21.06.2021).

НАПРЯМ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Марцінків Руслан Романович,
голова Івано-Франківської міської територіальної громади

ІНСТИТУЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙНОЇ СОБОРНОЇ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ)

Українська історико-правова наука навіть в умовах незалежності не позбавлена численних рудиментів та стереотипів стосовно подій національного державотворення. Однією із найбільш дискусійних проблем серед науковців є діяльність Організації Українських Націоналістів та ідея відродження національної державності в середині ХХ ст. Утвердження постулату, що незалежна Україна є правонаступницею УРСР, цілковито нівелює усі державницькі устремління, а ідеї державотворення, що формувалися після 1921 р., розцінюються як антидержавні. Однозначно, що такі ідеї насаджувалися штучно і мотивувалися виключно політичним рішенням. Їх основною метою було позбавлення українців ідеї, що навіть у ХХ ст., до моменту проголошення незалежності в 1991 р. українці тричі вказували на свою національну приналежність, демонстрували високі державницькі устремління і власне проголошували національну державу: національно-демократична революція 1917-1921 рр.; Карпатська Україна 1939 р. і власне Українська Самостійна Соборна Держава – проголошена 30 червня 1941 р.

У таких умовах актуальним видається питання вивчення правових засад організації ОУН, юридичної сили Акта відновлення Української Державності від 30 червня 1941 р. та формування органів державної влади Української Самостійної Соборної Держави (далі – УССД). Одним із найбільш дієвих органів влади стала саме Служба

безпеки, яка організаційно оформилася у лютому 1939 р., коли при Крайовій Екзекутиві був створений окремий контррозвідувальний орган для захисту лідерів націоналістичного підпілля від репресивної політики польських спецслужб та радянських терористів [5, с. 4].

У 1940 р. СБ ОУН оформилося в окрему референтуру націоналістичного руху, що давало можливість проводити активну діяльність на багатьох напрямках. За короткий час, безпековий, контрреволюційний орган перетворився на повноцінне міністерство (з червня 1941 р. це було оформлено з правової точки зору включенням СБ ОУН до уряду, так званого Українського Державного Правління, у вигляді окремого міністерства).

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що провід ОУН, ще у 1939-1940-х рр. чітко сформував концепцію відродження Української державності, почав формувати органи влади, правопорядку та безпеки. Наявність останніх розцінювалося, як можливість міжнародного визнання, оскільки союзники мали переконатися у спроможності українців до право- і державотворення. Аналіз однієї із відозв проводу ОУН, дає підстави стверджувати, що в момент нападу Німеччини на Польщу, провід ОУН чітко усвідомлював ненадійність союзу з нацистами: «вимоги, ставленні до нас союзником, будуть односторонні, бо таке є відношення існуючих реальних сил» [5, с. 5]. Добитися підтримки можна було через організацію дієвого державного апарату, який на думку українців дозволить Німеччині «побачити і признати наш організаційний хист і зрозуміти ці наглядні користи, які він з нашої діяльності може мати» [5, с. 5]. Ці слова є виявом чіткої концепції державотворення, яка пропонувала легальний спосіб відновлення Української державності через формування дієвого державного апарату. В цьому плані цікавим видається дослідження причин орієнтації українського націоналістичного проводу на Німеччину. На нашу думку, причиною було не тільки бажання спільної боротьби проти радянської влади, а й наявність інформації про популярну в німецькому політикумі останньої третини XIX ст. концепції створення «Київського королівства». Ідеолог цієї концепції, яку підтримував О. фон Бісмарк,

Е. Гартман, акцентував увагу саме на національному факторі та окремішності українців Галичини, Буковини і Наддніпрянщини від країн до складу яких вони входили [7, с. 179-183]. Однак ця проблема є об'єктом окремого дослідження.

Можна однозначно стверджувати, що проголошення 30 червня 1940 р. Акта відновлення Української Держави не було випадковим, а стало результатом тривалої боротьби та організаційної підготовки. Акцентування уваги на продовженні державницьких традицій 1917-1921 рр., доводило спадкоємність Української державності, надавало їй історичної обґрунтованості, формувало ідеологічну та правову складову. Показово, що у «Політичних вказівках», затверджених на II Великому зборі ОУН, передбачено, що процес з відновлення державності, який розпочався 30 червня 1941 р. був початком до процесу об'єднання усіх етнічних українських земель з центром у Києві [3, с. 58]. Серед науковців є поширеною думка, що такі кроки ОУН були свідченням домінування ідеї соборності усіх українських земель та збереження тенденційності в процесі національного державотворення починаючи з 1917-1921 рр. [6, с. 57]. Такий підхід, слід було застосовувати українцям у 1991 р., що в кінцевому випадку нівелювало зв'язок за радянським минулим і вказало на дотримання національної традиції державотворення. При тому, що як стверджує О. Ісаюк, у 1991 р., серед політиків поширювалася ідея саме про «відновлення державності», а не «проголошення» [4].

Закономірність проголошення в червні 1941 р. Акта відновлення Української держави не викликає сумніву, адже усі дії, які вживали представники ОУН відповідали чинним на той час міжнародно-правовим актам, а головне українці скористалися правом нації на самовизначення. В цьому плані є визначальна заслуга саме націоналістичної ідеології, яка сформувала чіткі критерії та ознаки української нації, які базувалися на концепті соборності усіх етнічних українських земель.

Цікавою, на нашу думку, видається форма державності. У згаданих вище «Політичних вказівках», зазначалося, що майбутня держава має бути мілітарною за своєю суттю [2, с. 49]. Не можна

говорити, що йшлося про авторитаризм, але таке формулювання було на нашу думку обґрунтованим, оскільки у травні 1941 р., коли приймалися «Політичні вказівки», єдиним шляхом здобуття національної державності був відкритий збройний конфлікт проти СРСР. П. Гай-Нижник, такі дії націоналістичного провладу оправдує, оскільки вони диктувалися довголітньою революційно-визвольною боротьбою, змістом державно-творчої ініціативи, фактичною силою та народною волею [3, с. 59].

Закономірно, що в умовах мілітарної держави, створення Служби безпеки з широкими і достатньо жорсткими функціями було оправданим, але воно вимагало чіткого правового регулювання, а також підтримки з боку суспільства. Перше – регулювалося виданням численних наказів та інструкцій, у яких деталізувалися напрямки роботи, а друге – не було повністю реалізоване саме через домінування силових методів розвідувальної, слідчої чи судової діяльності.

Проголошення 30 червня 1941 р. Акта відновлення Української Держави, мало доленосне значення. По-перше, було підтверджено державницькі устремління українців, продемонстровано їх взаємозв'язок зі здобутками українського державотворення часів національно-демократичної революції 1917–1921 рр. Власне, як влучно зауважує С.Адамович, український націоналістичний рух, ще у 20-х роках ХХ ст. «взяв за мету національне визволення українства і розпочав безкомпромісне змагання за здобуття Української Самостійної Соборної Держави» [1, с. 421]. По-друге, проголошена згаданим документом Українська Самостійна Соборна Держава хоч і не стала повноцінним державним утворенням і була ліквідована німецькими військовими, продемонструвала не тільки тяглість українських визвольних змагань за відродження національної держави у ХХ ст., а й дієвість підходів і практики організації владних інституцій. По-третє, основним органом влади з огляду на умови утвердження державності стала саме Служба безпеки, на яку тимчасово покладалися широкі повноваження.

Таким чином, проголошення Акта відновлення Української Держави та створення Української Самостійної Соборної Держави було наслідком тривалої державницької концепції, що існувала в середовищі українців, в тому числі й серед націоналістичного проводу – ОУН (б), яка з початку 1939 р. почала формувати органи влади. Досвід ОУН і діяльність Служби безпеки важливим кроком на шляху утвердження ідеалів соборності та збереженням історико-правової пам'яті українців.

Список використаних джерел:

1. Адамович С. Ідея соборності в програмових документах ОУН і її репрезентація в діяльності сучасних політичних партій. *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурнопросвітній краєзнавчий часопис*. 2008. Ч. 14. С. 420–426.

2. Боротьба й діяльність ОУН під час війни. Політичні вказівки (травень 1941 р.). *ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955 р.* [Закордонні частини Організації Українських Націоналістів]. 1955. С. 48–57.

3. Гай-Нижник П. Верховне керівництво і партійно-політична система УССД у державницькій моделі ОУН(б) 1940-х – 1960-х років. *Український визвольний рух*. Львів, 2017. Збірник 22. С. 57–84.

4. Ісаюк О. Незалежність. Проголошена чи відновлена? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2015/08/21/7078536/>.

5. Іщук О., Огороднік В. Микола Арсенич – організатор та керівник Служби безпеки ОУН(б) у 1941–1947 рр. *Мандрівець*. Тернопіль: Видавництво «Мандрівець», 2010. №6. С. 4-17.

6. Спосіб Д. Класифікація функцій Служби безпеки Організації Українських Націоналістів. *Право і суспільство*, 2019. №4. С. 56-62.

7. Чорновол І. Нариси з історії Галичини. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2017. 432 с.

Розвадовський Володимир Іванович,
*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника,
керівник Центру досліджень конституційної юстиції
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ТА НОРМ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

25 років Конституція України втілюється в повсякденне життя суспільства і держави. Саме впродовж цього періоду незалежна Україна стала однією з найбільш відкритих і перспективних держав Центральної та Східної Європи.

Однак реалізація принципів та норм Основного Закону держави у життя, їх втілення безпосередньо у соціальну практику – процес достатньо складний та тривалий.

Вчені-конституціоналісти давно зрозуміли, що все в державі й суспільстві залежить від демократичної конституції, її ролі і механізмів дії в сучасних умовах. Адже тільки така конституція завжди буде служити суспільному прогресу, людині та громадянину, оскільки в ній закріплене головне – загальнолюдські суспільні демократичні цінності, гідність і права людини, верховенство права та конституційна демократія.

На наш погляд, необхідно суб'єктам законодавчої ініціативи розробляти та приймати відповідні, передбачені в самій Конституції України конституційні закони, за допомогою яких визначалися б реальні механізми щодо порядку створення, статусу та форм діяльності відповідних державних та самоврядних інститутів, вирішення питань, пов'язаних з правилами та обов'язками громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Адже впродовж дії чинної конституції законодавчим органом прийнято значну кількість

законів. Проте частина з них носить декларативний характер, забезпечує вузько політичні інтереси та інтереси олігархів.

Варто зауважити, що норми позитивного права людини доволі проблематично визначені у структурі Конституції України, оскільки вони є дивним гібридом ліберальної та соціалістичної концепції прав особи. Відповідно це закладає внутрішній конфлікт у семантику конституційного тексту, підриваючи принципи його цілісного тлумачення. За таких обставин продовжують мати місце блокування ефективності прямої дії конституційних принципів, що призводить до послаблення легітимності Основного Закону держави.

Теоретично питання про системне виконання норм Конституції України є архіважливим як для суспільства так і держави. Однак державні інститути цим постійно нехтують. Для прикладу. В жодному щорічному посланні Президентів України до парламенту не надавався глибокий аналіз щодо системного виконання норм Основного Закону держави, особливо запровадження у конституційно-правових відносинах суб'єктів права – конституційної демократії.

Отже, всіяке ігнорування норм Конституції України мотивуючи про відсутність відповідних конституційних законів є надуманим. Так, відповідно статті 8 Основного Закону держави її норми є нормами прямої дії і повинні виконуватись беззаперечно, усіма учасниками конституційно-правових відносин.

Досліджуючи питання втілення норм і положень Конституції України у наше повсякденне життя, спочатку потрібно звернути увагу на практичне здійснення конституційних - позитивних та природних прав і свобод людини і громадянина. Адже в сучасних умовах немислимо розглядати проблеми прав людини й громадянина як данина моді.

З позиції більшості вчених – конституціоналістів питання прав і свобод людини та громадянина є виразником у правовій формі та забезпеченням практичного здійснення послідовного гуманістичного принципу, визнаного європейською спільнотою і передбачено в Конституції України, принципу, відповідно з яким, «людина її життя і

здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1 с.4].

Однак, на превеликий жаль, ми сьогодні не можемо бути впевнені, що в державі Україна забезпечено ефективну реалізацію кожного на повагу до гідності, позитивних й природних прав. Як свідчить практика добре виписаних позитивних норм Основного Закону в сучасних умовах є недостатньо. Потрібно, як державним та і органам місцевого самоврядування виробити алгоритм процесуальних норм щодо їх реалізації та контролю за їх виконанням. Так, для реалізації вимог ст. 1 Конституції України «Україна є суверенна і незалежна, демократична соціальна, правова держава» - це той конституційний принцип державотворення, який всі без виключення суб'єкти конституційно-правових відносин зобов'язані наполегливо, поступово, не дивлячись на всі існуючі труднощі та перешкод реалізувати у практичному житті.

У цьому плані одним з найважливіших завдань сьогодення є практичне забезпечення принципу верховенства права. Так, відповідно статей 8; 22 Конституції України [1], європейських демократичних цінностей, конституційної юстиції, принцип верховенства права означає панування права в державі, першочерговість природного права над позитивним, а також пріоритет прав людини в державі.

Однак, після судової реформи (2016 р.) роль судової гілки влади та Конституційного Суду України, щодо гарантування верховенства права бажає бути значно кращим.

В. М. Кампо вважає «якщо стан реалізації принципу верховенства права погіршуватиметься, держава повинна буде посилювати гарантії виконання й додержання принципу верховенства права» [2, с.42].

Окрім того, за оцінками міжнародних організацій, у 2016 році наша держава перебувала наприкінці списку держав, які реалізують принцип верховенства права. Тому судова реформа 2016 року – це лише перший крок до успіху, а попереду потрібно здійснити важливі

демократичні зміни щодо утвердження принципів конституційної демократії та верховенства права.

Для того, щоб забезпечити дотримання та реалізацію прав і свобод людини, громадянина, основоположних засад Основного Закону потрібно об'єднання зусиль усього суспільства, усіх політичних спрямувань. Саме в цьому плані й повинна відіграти сучасна українська національна ідея, основи подальшого розвитку та здійснення якої передбачені в Конституції України. Така практика притаманна і для європейських демократичних держав де існує безліч політичних, громадських угруповань і поряд з ними живе та вдосконалюється національна ідея.

Наступна проблема щодо реалізації принципів та норм чинної Конституції України, пов'язана з настроями окремих політиків-радикалів щодо прийняття нової конституції в умовах війни з Росією на українському Донбасі та окупованому Криму. Звісно, суспільна небезпека таких проектів є надзвичайно серйозною. Тільки завдяки громадянському суспільству, яке сформувалось після «Революції Гідності», цей сценарій не знайшов своєї реалізації.

За таких обставин ми переконані в тому, що сьогодні, як ніколи, для гарантування конституційної безпеки держави потрібна всеосяжна конституційна просвіта. Для цього пропонуємо залучити громадських активістів, наукове середовище, студентство та всіх небайдужих для запобігання прояву послаблення демократичних інститутів Європейського спрямування, основоположних принципів та конституційного ладу.

На наш погляд сьогодні не потрібна нова Конституція, а нові підходи до її виконання. Діючий Основний Закон держави потрібно вдосконалювати за активної участі державних інститутів, зокрема, Президента України, Верховної Ради України, судової влади, Конституційного Суду України та громадянського суспільства.

З позиції В. М. Кампо, перехід України до належного виконання Конституції України мав би якісні переваги для стабільного розвитку її держави й громадянського суспільства, утвердження

конституційної демократії й формування повноцінної української політичної нації [2, с.130].

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки та рекомендації:

1) з позицій *оптимізації конституційної правосвідомості* – для забезпечення практичної реалізації основних засад та позитивних і природних правових норм, передбачених Конституцією України потрібна конституційна просвіта, об'єднання зусиль громадянського суспільства та політичної волі, а також зосередження та усвідомлення всіх учасників конституційно-правових відносин щодо виконання вимог чинної Конституції України.

2) з позицій *удосконалення конституційної правотворчості* – доцільно прийняти закон «Про правотворчу техніку». Адже, відсутність такого нормативно-правового акту може призвести до нових колізій, незручностей, протирічь у застосуванні правових норм, розпочинаючи із застосування норм Конституції України як норм прямої дії;

3) з позицій *удосконалення правозастосування (особливо – у частині застосування конституційних норм)* – доцільно забезпечити реалізацію положень чинної Конституції України на практиці, акцентуючи особливу увагу на положеннях Розділу 2 «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина». Це дасть змогу забезпечити єдність юридичної та фактичної Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кампо В. М. Конституція і становлення конституційної демократії в Україні (2014-2018 роки). Київ: Зелений пес, 2019. 172 с.

Загурський Олександр Богданович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри управління та адміністрування
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Західноукраїнського національного університету.
Науковий консультант Центру досліджень конституційної юстиції
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Як це не парадоксально, але дуже важливим питанням, яке слід підняти під час обговорення питання децентралізації, є небезпека, яку вона може спричинити. Різні типи досліджень вказують на те, що може спостерігатися тенденція до неефективного розподілу коштів, кумівство, корупція, зловживання владою. Тим не менше, це явища, які можуть призвести до сумніву в необхідності децентралізації.

Вони були однаково сильними в закритих системах, створених авторитарною владою, що не підлягала соціальному контролю. Саме переклад тягаря відповідальності за низку державних справ на нижчі рівні активізує, посилює та розширює сферу цього контролю, тим самим запобігаючи несприятливим домовленостям на рівнях державної влади. Часто занадто велика автономія та відсутність достатнього тиску ззовні сприяють не лише свободі дій, але й небажання діяти або відмовлятися від необхідних дій [1].

У той самий час в Україні вже протягом року триває реформа, про необхідність якої у тій чи іншій мірі говорили всі політичні сили протягом новітньої історії незалежної України. Мова йде про децентралізацію державної влади, яка передбачає послідовне і глибоке реформування системи публічної влади з урахуванням позитивного досвіду розвинутих демократичних країн і вимог Європейського Союзу.

Головна мета реформи децентралізації полягає у передачі значної частини повноважень та бюджетів від державних органів

органам місцевого самоврядування. Для цього пропонується створити нову трирівневу систему адміністративно-територіального устрою країни, що включатиме 27 регіонів, 120-150 районів і 1500-1800 громад. Розмежування повноважень має відбутися не лише між центральними і місцевими органами виконавчої влади.

Перспективні плани формування територій громад областей, затверджені Кабінетом Міністрів України зображено на рис. 1.

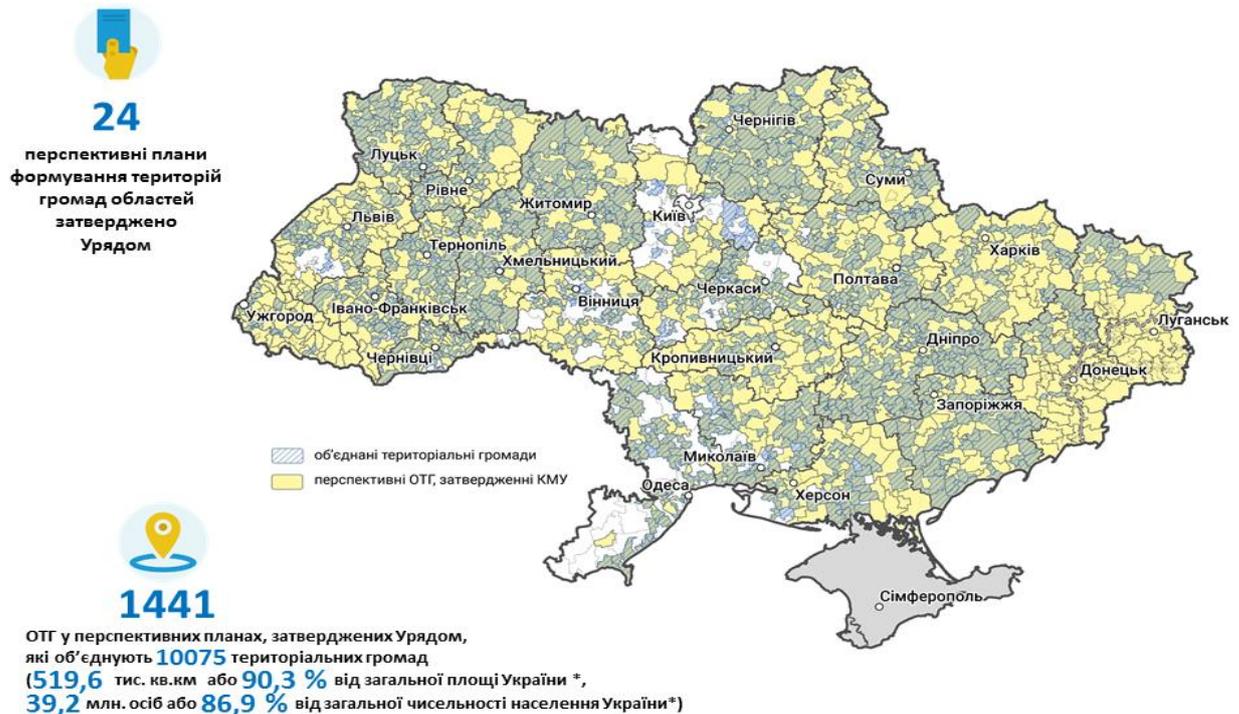

Рис. 1. Перспективні плани формування територій громад областей, затверджені Кабінетом Міністрів

Примітка: складена автором за [2].

Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету.

Основний пакет нового законодавства, який дозволив впровадити першочергові законодавчі ініціативи зображено на рис. 2.

Закон про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України

Закон України «Про співробітництво територіальних громад»

Закон України «Про засади державної регіональної політики»

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»

Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг

Рис. 2. Основний пакет нового законодавства, який дозволив впровадити першочергові законодавчі ініціативи

Примітка: складена автором за [3].

Це дозволило делегувати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з надання базових адміністративних послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань тощо.

Створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) відбувається шляхом об'єднання декількох населених пунктів в одну адміністративну одиницю. Найчастіше об'єднання відбувається навколо невеликого містечка або ж селища міського типу.

Ключовим завданням ОТГ є створення життєво спроможних адміністративних одиниць, тобто об'єднання ніколи не буде відбуватися між економічно слабкими селами. Для того щоб села

такого типу змогли існувати, а в подальшому розвиватися, їх об'єднують з економічно розвинутими селами.

Також практикується створення доволі потужних і економічно спроможних ОТГ. Серед найбільших і найпотужніших громад в Україні нині є Лиманська, що знаходиться в Донецькій області. Її населення становить 42,5 тис. осіб, а бюджет – близько 55 млн. грн. Із нею може конкурувати Дунаєвецька, що на Хмельниччині, з населенням 39,62 тис. осіб і бюджетом 55,9 млн. грн. [4].

Динаміку формування територіальних громад (середня кількість територіальних громад, що об'єдналися в одну ОТГ) зображено на рис. 3.

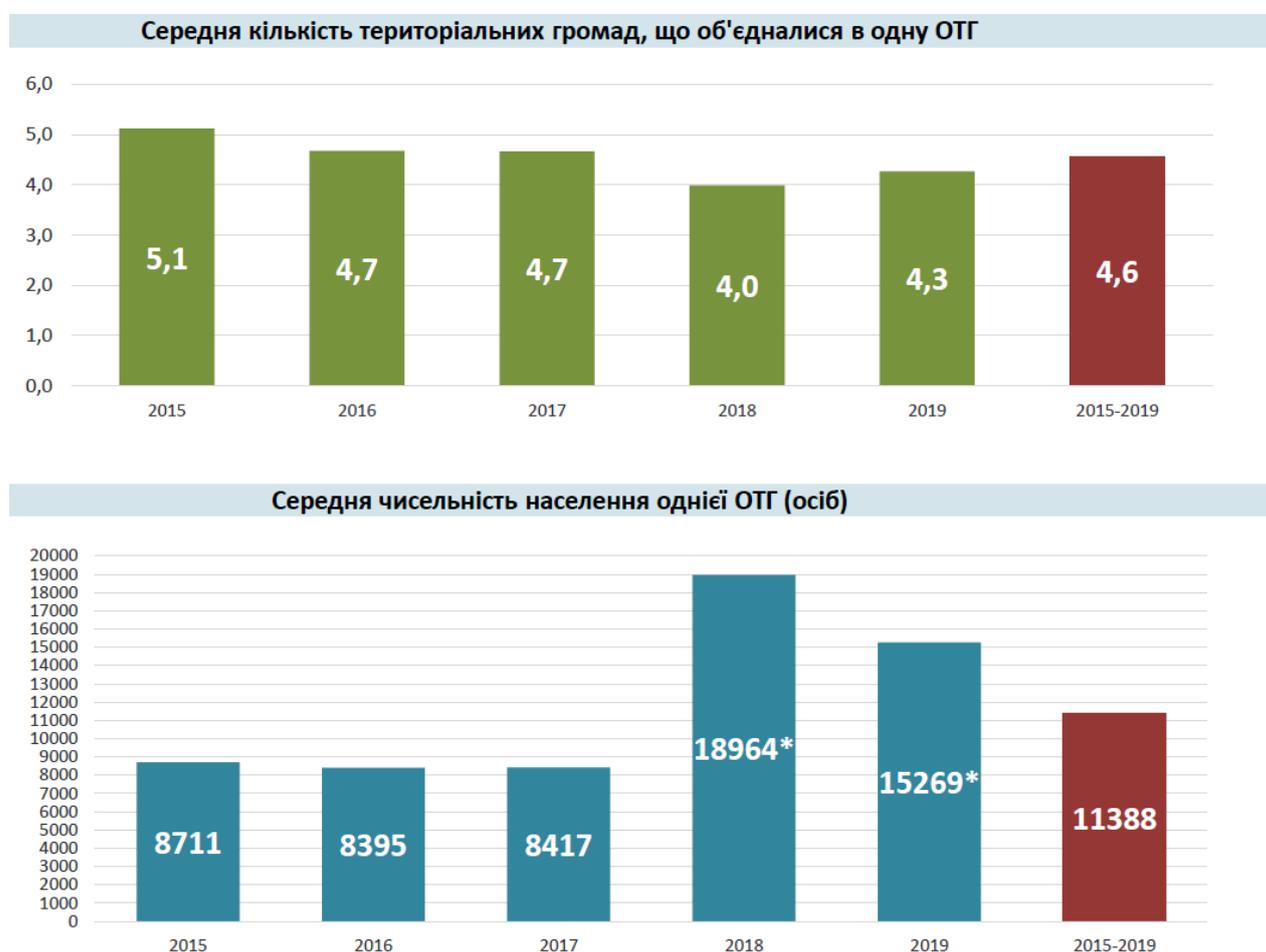

Рис. 3. Динаміка формування територіальних громад (середня кількість територіальних громад, що об'єдналися в одну ОТГ)

Примітка: складена автором за [28].

Культурні фактори, успадковані від попередньої системи, які не сприяли громадянським і демократичним традиціям та необхідності

соціальної роботи, дуже важко подолати бар'єри в процесі формування громадянського суспільства. Це також низький рівень обізнаності громадян, відсутність почуття впливу на справи країни та оточення (відсутність громадянської суб'єктивності), відсутність віри в ефективність громадянських дій, негативна оцінка польської політичної сцени, низький рівень розвитку “середнього класу” або відсутність фінансової та організаційної підтримки неурядової організації з боку державного управління.

Таким чином, дослідження формування ОТГ в Україні стало особливо актуальним саме в той час, коли розпочалась активна фаза проведення процесу децентралізації в Україні. Серед ключових питань, які на сьогоднішній день вивчають науковці є: особливості процесу децентралізації в Україні та зарубіжних країнах, реформування місцевого самоврядування на засадах децентралізації, особливості формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації.

Список використаних джерел:

1. W. Wytrązek Decentralizacja administracji publicznej. URL <http://www.kul.pl/files/42/Decentralizacja.pdf>. (дата звернення: 30.05.2021).

2. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>. (дата звернення: 30.05.2021).

3. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1021/>. (дата звернення: 30.05.2021).

4. Про об'єднання громад. URL: <http://decentralization.gov.ua/region>. (дата звернення: 30.05.2021).

5. Офіційний сайт газети «Кореспондент». URL: <http://korrespondent.net/ukraine/3733620-bolshe-polovyny-ukrayntsev-za-detsentralyzatsyui-opros>. (дата звернення: 30.05.2021).

Албу Андрій Аркадійович,
*кандидат юридичних наук, викладач кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Для України питання основних прав та свобод людини і громадянина нині набуває надзвичайної актуальності. Виявлення з перших кроків самостійного державного будівництва бажання посісти гідне місце у світовому та європейському співтовариствах означає для України необхідність приведення свого законодавства у відповідність з міжнародними, а у географічному вимірі – європейськими стандартами прав людини.

У статті 27 Конституції України зазначено, що кожна людини має невід’ємне право на життя. Право на життя – найголовніше з усього комплексу прав людини. Цінність людського життя не йде у жодне порівняння з іншими цінностями. Обов’язок держави – захистити життя людини. Саме тому, виникає логічне запитання, чи справляється держава Україна з цим своїм конституційним обов’язком? Ні, не справляється, зазначає В. Сіренко, доктор юридичних наук, і з цим можна погодитися. Тому що, вбивають скрізь: на аеродромах, у під’їздах, на вулицях серед білого дня, у власних квартирах, у залі суду [4, с. 22]. І це прикро констатувати, оскільки такі основоположні права людини як життя, здоров’я є недоторканими, вони становлять невід’ємну складову кожної людини, а також виступають найвищою соціальною цінністю, і саме тому, повинні знаходитись під охороною. Відповідно, посягання чи позбавлення таких прав є категорично неможливим і у разі порушення встановлюється юридична відповідальність, що строго здійснюється у відповідності до норм чинного законодавства.

Визнання державою основних прав і свобод людини та громадянина шляхом закріплення їх у Конституції України та інших законодавчих актах є першим і необхідним кроком до їх утвердження та реалізації. Також держава має докладати всіх можливих зусиль для гарантування й захисту прав людини, що визначає головний напрямок гуманізації держави, її основні гуманітарні характеристики. Згідно з приписами Конституції України визнання людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека (найвищі соціальні цінності) повинні визначати зміст і спрямованість діяльності української держави, а їх утвердження та забезпечення повинні розглядатися як головний обов'язок держави.

Загальновизнана норма в Основному Законі України і виступає тим стержнем, тією основою, що повинна здійснюватись і охоронятись як на загальнодержавному, так, і на міжнародному рівні, оскільки усі ми рівні у своїй гідності та правах незалежно від будь-яких переконань, кольору шкіри, чи місця перебування.

Щодо держави, то вона скасувала смертну кару за умисне вбивство, платить мізерну (за мірками вартості життя) зарплату співробітникам правоохоронних органів, не має коштів на цілковите забезпечення цих органів необхідним комплектуванням. Корумпованість цих органів зросла до випадків участі їхніх співробітників у злочинних угрупованнях. Причин цього чимало, але головна – держава Україна бідна. Бідна матеріально, технічно, культурно, патріотично, ідеологічно, бідна на розум своїх керівників з їхнім, так званим «жадібним» прагненням до власного та сімейного збагачення, а не доброботу людей своєї держави.

Саме тому, проголошена в Конституції України теза «Кожна людина має невід'ємне право на життя» порожня декларація, державою практично не забезпечена, а навпаки – держава своєю своєю бездіяльністю, неспроможністю заохочує здійснення криміналу. І тим вона сприяє позбавленню життя правослухняних громадян. Скасування смертної кари за умисне вбивство коштувало життя багатьом тисячам громадян України. А неспроможність правоохоронних органів приїхати вчасно на місце злочину, глибоко,

на рівні сучасної криміналістики провести розслідування, власне, через що дала змогу скільком злочинцям уникнути заслуженого покарання, а людям коштувала життя [4, с. 22-23]. Вищезазначені та інші причини дають нам змогу з впевненістю сказати, що на даному етапі права та свободи людини в Україні реалізуються на достатньо низькому рівні, і хотілось б вірити, що все ще зміниться на краще, і люди зможуть почувати себе безпечніше будь-де і будь-коли.

Хотілось б приділити певну увагу на сучасному етапі саме забезпеченню захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні, що є достатньо важливим елементом у реалізації прав людини.

Внаслідок політичного протистояння ситуація з правами та свободами людини в Україні погіршилась. Про це заявляють правозахисні організації, які представляють щорічну доповідь «Права людини в Україні – 2012» [3]. Єдина зміна на краще, яку фіксують правозахисники, – це те, що в Україні повною мірою реалізовано свободу зібрань. Період політичного протистояння, який закінчився повномасштабною політичною кризою, не сприяв захисту прав людини. Як констатують правозахисники, політичне протистояння вкрай негативно позначилось на незалежності судової влади. Посилилось рейдерство, а право власності виявилось незахищеним. Зріс адміністративний тиск, поменшало свободи слова та прав журналістів, особливо в регіонах, почастишали випадки насильства на расовому та етнічному ґрунті.

Взагалі рівень агресії та насильства в українському суспільстві зріс на сучасному етапі до нереальних показників, зазначають правозахисники, пов'язуючи це знову-таки з жорстокістю політичних баталій.

Актуальна також проблема – стеження силових структур держави за її громадянами та інші втручання в приватне життя. Поширене порушення, а саме втручання в спілкування людей, яке відбувається за допомогою різних технічних та електронних засобів, листування, які виникають у результаті значних масштабів

перехоплення повідомлень (телефони, електронна пошта, контроль трафіку в реальному часі)[3].

Щоб не допустити порушень прав людини з боку державних органів необхідно посилити контроль за діяльністю поліції та інших органів виконавчої влади за допомогою таких органів, як служби безпеки України, Департаменту внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ України, прокуратури, але повністю це не вирішить даного питання, оскільки в діяльності цих органів також є порушення прав людини, які, на жаль, приховуються від громадськості. Слід встановити повну взаємодію та взаємодопомогу всіх органів державної влади, щоб не було узурпації жодної з гілок влади.

При всій складності даної проблеми, щодо реалізації прав та свобод, необхідно робити певні кроки, які допоможуть людині захистити свої права, а саме:

- встановлювати відеоспостереження в приміщеннях прийому громадян в органах внутрішніх справ;

- створити належні умови для того, щоб громадяни, які мають бажання висловити свої думки, написати заяву, надати клопотання або скарги на дії правоохоронних органів, не боялися здійснювати надані їм можливості, через те, що в майбутньому до них можуть бути застосовані будь-які тортури з боку державних органів та їх посадових осіб, шляхом конфіденційності (таємності) інформації та не розголошення відомостей про особу;

- реформувати судову гілку влади, шляхом розширення штату кваліфікованих та професійних суддів, які б щороку підтверджували свою кваліфікацію, а також посилити нагляд за законністю прийнятих в судовому порядку рішень та ухвал суду [2, с. 182-185; 1, с. 54].

Будь-яке право людини має бути чітко визначене і розмежоване, насамперед, воно має бути таким, щоб конкретна людина чи група людей мали змогу на практиці звернутися до цього права, щоб були установи, до яких можна було б звернутися зі скаргою на порушення цього права, тобто необхідним є передбачення механізму узгодження цього права з існуючими правами людини та впровадження їхнього захисту.

Отже, слід обов'язково запам'ятати, що надзвичайно важливою нормою, щодо поняття утвердження та гарантування прав і свобод людини та громадянина відповідно до Основного Закону є стаття 3, що передбачає життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку людини найвищою соціальною цінністю, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина – головним обов'язком держави.

Тому, реальне гарантування прав та свобод людей в Україні можливе лише у результаті дотримання ряду умов:

- йдеться про націоналізацію базових галузей промисловості, землю, надра, як загальнонародної власності, здатної забезпечити гідний життєвий рівень усіх соціальних прошарків населення України;

- держава маючи у своєму розпорядженні не лише податки, а й увесь прибуток від найголовніших галузей народного господарства, матиме змогу проводити соціальну політику в інтересах абсолютної більшості громадян України;

- зростання купівельної спроможності населення стане найсильнішим стимулом для розвитку промисловості, всіх сфер господарського життя. Саме в цьому закладено джерело відродження колишньої слави України, подолання кризи, повороту реформ до потреб людини;

- держава, маючи у своєму розпорядженні величезні матеріальні ресурси, буде здатна знизити плату за комунальні послуги, електроенергію, підвищити пенсії, зарплати, стипендії, військове забезпечення не нижче від прожиткового мінімуму, забезпечити доступність цін кожній людині, зокрема, на основні харчові продукти і ліки, навчити дітей, лікувати хворих, розвивати науку і культуру [4, с. 28].

Необхідно зазначити, що у разі дотримання і спрямування тих та багатьох інших умов у правильне русло, дадуть змогу виходу Україні на якісно новий рівень соціального, політичного, економічного розвитку, щоб забезпечити стабільність, могутність та процвітання нашої держави не тільки на внутрішній, але й, безперечно, одним із

пріоритетних завдань є постати якісно сильною, а також надзвичайно важливо на сучасному етапі – цілісною країною на міжнародній арені.

Отже, роблячи висновок, щодо сучасного стану та перспектив забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні, варто підкреслити те, що вони, хоча і закріплені Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, належним чином не реалізуються, а у багатьох випадках порушуються. Внаслідок цього ми маємо високий рівень злочинності та корупції, а також низький рівень законності і правопорядку в державі. Це означає, потрібен певний час для того, щоб суспільні відносини стали моральними, відповідали вимогам етики і, поряд з тим, вимогам закону. Повинен існувати комплекс правових гарантій прав і свобод громадян, тобто створення можливості, за якої стала б реальною реалізація кожною людиною і громадянином своїх конституційних прав та обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Оніщенко Н. М. Захист прав і свобод людини в Україні // Право України. 2009. № 4. 54 с.

2. Оніщук М. В. Захист прав людини і громадянина в Україні: стан, проблеми і перспективи // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2008. № 11-12. С. 182-185.

3. Права людини в Україні 2012 Доповіді правозахисних організацій. URL: [http://helsinki.org.ua/index.php? r=1.4.1.9](http://helsinki.org.ua/index.php?r=1.4.1.9). Заголовок з екрану.

4. Сіренко В. Ф. Сучасний стан реалізації основних прав і свобод людини та громадянина в Україні // Право України. 2009. № 4. С. 22-28.

Грицан Ольга Анатоліївна,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного, міжнародного та адміністративного права
Навчально-наукового Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

ПРОТИДІЯ НЕПРЯМОМУ ПІДКУПУ ВИБОРЦІВ В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Традиційно для вітчизняної правової системи організація та проведення виборів Президента України, народних депутатів України та депутатів місцевих рад здійснювалися на основі розрізаних законів. Тому прийняття в 2019 році кодифікованого акту у сфері виборчого права – Виборчого кодексу України [1], можна вважати новим етапом в історії правового регулювання виборчого процесу. Поряд з цим, кардинальні зміни правового регулювання в будь-якій галузі, зокрема і в процесі проведення виборів, зумовлює відсутність усталеної практики застосування нових правових норм. В подібних умовах існує ризик їх неоднакового тлумачення як суб'єктами виборчого процесу, так і судами різних інстанцій. Це, в свою чергу, створює широке поле для різного роду зловживань, винесення незаконних судових рішень, порушення базових принципів законодавства про вибори.

Одним із таких порушень є вплив на вільне волевиявлення виборців шляхом використання різних способів їх підкупу. Як стверджується у Доповіді про виборче законодавство та виборчу адміністрацію в Європі, ухваленій Венеціанською комісією від 9-10 червня 2006 р., «купівля голосів, тобто роздавання товарів або коштів, поєднане із закликом голосувати за конкретного кандидата або партію, суворо забороняється законом, але це надзвичайно важко довести. Це, відповідно до доповідей міжнародних спостерігачів, нібито звична практика у передвиборний період та у день виборів у деяких країнах» [2, с.176].

Практика проведення виборів в нашій державі засвідчує непоодинокі випадки таких порушень як з боку кандидатів на виборні посади, так і політичних партій. Причини цього знаходяться, перш за все, у площині недосконалості правового забезпечення виборчого процесу. Однією з таких проблем є проблема непрямого підкупу виборців. На жаль, проблема є системною, і з прийняттям Виборчого кодексу України вирішеною не була.

Виборчий кодекс України подає доволі детальний перелік діянь, які можуть розцінюватися, як підкуп виборця. Так, відповідно до п. 6 ст. 57 Виборчого кодексу України забороняється проведення передвиборної агітації або надання виборцям, закладам, установам, організаціям незалежно від їх підпорядкування та форми власності грошей, подарункових сертифікатів, продуктів харчування та спиртних напоїв, товарів (крім матеріалів передвиборної агітації, виготовлених за рахунок виборчого фонду, що містять візуальні зображення партійної символіки та брендування виборчої кампанії, згадування імені або зображення кандидата, який балотується на виборах, такі як плакати, листівки, календарі, блокноти, ручки, запальнички, сірники, значки, бейджі, USB-флешки, вимпели, прапори, книги, пакети, футболки, кепки, шарфи, парасолі та інші матеріали передвиборної агітації, вартість яких не перевищує 6 відсотків неоподаткованого мінімуму доходів громадян), пілг, переваг, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, інших матеріальних та нематеріальних активів, у тому числі від імені благодійних організацій, засновниками або членами яких є кандидат (кандидати), партія (місцева організація партії), та інших благодійних організацій, що супроводжується закликами або пропозиціями голосувати чи не голосувати за певного кандидата (кандидатів), партію (місцеву організацію партії) або згадуванням імені кандидата, назви партії (місцевої організації партії), символіки партії.

Прямим підкупом виборців вважається пропозиція, обіцянка або надання виборцю кандидату, члену виборчої комісії неправомірної вигоди за вчинення або невчинення будь-яких дій, пов'язаних з безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права.

Неправомірною вигодою є продукти харчування, спиртні напої та тютюнові вироби, незалежно від їх вартості, а також грошові кошти, товари (крім матеріалів агітації, визначених законом), послуги, роботи, пільги, переваги, подарункові сертифікати, цінні папери, кредити, лотерейні білети, інші матеріальні та нематеріальні активи, вартість яких перевищує 0,06 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, які на безоплатних або на інших пільгових умовах пропонуються, обіцяються, надаються кандидатам, виборцям, членам виборчої комісії чи одержуються зазначеними особами.

Судова практика засвідчує, що обов'язковою умовою непрямого підкупу виборців, закладів, установ, організацій, є сукупність двох обставин: надання коштів або безоплатно чи на пільгових умовах товарів, інших матеріальних цінностей, і супроводження цього заходу закликами чи пропозиціями голосувати за або не голосувати за певну партію чи кандидата у депутати або згадуванням назви партії чи імені кандидата.

Центральна виборча комісія не пізніше як на десятий день після початку виборчого процесу загальнодержавних виборів, чергових місцевих виборів розмістити на своєму офіційному веб-сайті роз'яснення щодо заборони надання грошових коштів чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей, інших матеріальних цінностей (непрямого підкупу).

Цікаво, що діяння особи можна розцінювати як підкуп виборців лише після офіційної реєстрації в якості кандидата на виборну посаду. Тобто роздача потенційними кандидатами матеріальних цінностей виборцям до офіційної реєстрації підкупом не вважається. Навіть якщо під час цього вони повідомляють про свої наміри брати участь у виборчих перегонах, це розглядається лише як благодійна допомога. Так, під час місцевих виборів у жовтні 2020 року ЦВК опублікувало своє роз'яснення щодо підкупу виборців 14 вересня. До цього, за даними руху «Чесно», у Львівській області вже проводили агітацію з ознаками непрямого підкупу виборців. Крім цього, недобропорядні кандидати можуть навмисно відтягувати

подачу документів, аби якомога довше безкарно привертати до себе електорат.

Згідно з ч.3 ст. 19 Виборчого кодексу України особи, винні в порушенні законодавства про вибори, виборчих прав виборців, кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу, притягаються до кримінальної, адміністративної або іншої відповідальності в порядку, встановленому законом.

Проте аналіз судової практики вирішення подібних виборчих спорів свідчить про складність доведення самого факту непрямого підкупу виборців та особливо – причетності до цього кандидата чи партії. Так, навіть у випадку передачі кандидатом товарно-матеріальних цінностей виборцям безпосередньо, суди не визначали такі дії як непрямий підкуп з наступних підстав: передані цінні подарунки не були придбані за кошти кандидата [3-5], у публічному заході, на якому здійснювалася передача цінностей громадянам, кандидат брав участь як приватна особа [3], передача подарунку кандидатом не супроводжувалася закликами голосувати за нього [4].

Таким чином, судова практика засвідчує недовіру закріплених чинним виборчим законодавством обмежень ведення передвиборної агітації, зокрема щодо заборони непрямого підкупу виборців. Очевидною є необхідність пошуку нових правових механізмів протидії подібному впливу на вільне волевиявлення.

Список використаних джерел:

1. Виборчий кодекс України від 19.12. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/396-20> (дата звернення: 20.06.2021).

2. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права / [ред. Ю.Ключковський]. К., 2009. 500 с.

3. Постанова Харківського окружного адміністративного суду по справі № 2а- 10766/12/2070 від 28.09.2012 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26179153> (дата звернення: 20.06.2021).

4. Постанова Одеського окружного адміністративного суду по справі № 1570/5377/2012 від 08.09.2012 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25897186> (дата звернення: 20.06.2021).

5. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду № 440/2522/19 від 14.07.2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998154> (дата звернення: 20.06.2021).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами наукових онлайн-дебатів (у форматі круглого столу) на тему «Досвід 25-ї річниці сучасного українського конституціоналізму та 30-річчя української державності: здобутки і втрати, проблеми та перспективи» обґрунтовано наступні висновки, рекомендації та пропозиції:

1. На початкових етапах конституційного процесу учені і політики дискутували з приводу можливості запровадження двопалатного законодавчого органу, а ідея федералізації була відкинута, оскільки в державі складною була суспільно-політична й економічна ситуація, і зміни в адміністративно-територіальному устрої посилили б сепаратистські ідеї. Однак з часу прийняття Акту проголошення незалежності України державотворчі процеси, а отже і розробка та прийняття нової Конституції, набули нового змісту, пов'язаного з існуванням України як незалежної держави, яка була визнана міжнародним співтовариством. За таких умов конституційний процес зменшив напругу політичного протистояння. Наступив період активного науково-теоретичного пошуку й апробації розроблених варіантів Конституції та конкретних конституційних норм.

2. Важливо відзначити те, що конституційний процес в Україні підкреслив ту напругу, яка існує між способами забути минуле, в той же час зберігаючи соціальні ідеали, яких ніколи не дотримувалась колишня система. Очевидним є те, що розробники Конституції намагались надати і забезпечити українському суспільству гарантії політичних свобод, яких він ніколи не мав. Проте, одночасно вони здається заgravали з радикальними соціальними змінами, які з'явилися в результаті розпаду Радянського Союзу. Ось деякі приклади прав, які придушувалися протягом радянських років, що включені до Конституції: право на вільне пересування на території України та за її межами (стаття 33), право на таємницю листування, телефонних розмов (стаття 31), право на свободу об'єднання (стаття 36), право на захист життя (стаття 27), право на доступ до зібраної

інформації про себе (стаття 32), заборона цензури (стаття 34), свобода від медичних чи наукових дослідів (стаття 28), заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження чи покарання (стаття 28). Всі ці положення ілюструють виправдані побоювання українського суспільства щодо відновлення Радянського чи подібного режиму. З іншого боку, Конституція ілюструє побоювання (та недовіру до капіталістичної системи), які, як здається, мають українці щодо радикальних соціально-економічних перетворень, що в результаті призведуть до відкинення соціальних аспектів соціалістичної/комуністичної системи. До деяких прикладів відносяться положення, що гарантують працю (стаття 43), право на житло (стаття 47), право на відпочинок (стаття 45), та право на чисте довкілля (стаття 50).

3. Існують наступні проблеми трансформації конституційного ладу та механізму нашої держави під впливом глобалізаційних процесів: 1) високий рівень корупції серед українських чиновників; 2) невиправдано велика кількість державних службовців та працівників державного апарату, працівників державних установ та підприємств, що призводить до надмірних витрат із державного бюджету на їх утримання; 3) низький рівень фахової підготовки державних службовців, який не відповідає європейським вимогам щодо рівня знання іноземних мов, навичок та вмій використання інтерактивних технологій, тощо; 4) велика кількість державних та комунальних підприємств, які демонструють низьку ефективність виробництва і надання послуг; 5) недовіра до основних державних інституцій з боку як окремих громадян, так і громадянського суспільства загалом; 6) використання застарілих норм радянського права у сфері трудового та житлового права; 7) низька ефективність роботи правоохоронних органів, особливо у сфері запобігання корупції; 8) низький рівень правової свідомості та правової культури громадян нашої держави, включаючи працівників органів державної влади.

4. Найбільш доцільним та перспективним стало б здійснення системного оновлення всього Основного Закону держави. Вже після

Революції Гідності, яка висунула перед владою і громадянським суспільством вимогу змінити систему, стало зрозуміло, що точкові, «клаптикові» зміни не зачіпають системи в цілому. Адже це система політико-правова, закріплена в Конституції України. В ній тісно взаємопов'язані всі елементи, інститути, підсистеми, і реформувати одну складову, не зачіпаючи інших, неможливо. Поза правовими підставами для цього бракує насамперед політичної волі конституцієдавця.

5. Незважаючи на низку здобутків, прийняття чинної Конституції України, її зміст, а особливо – способи та методи її реалізації відзначились цілою низкою негативних ознак, зокрема: у порівнянні з Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, за яким урочисто проголошено незалежність України та створення самостійної української держави – України, Конституція України не була схвалена на всеукраїнському референдумі, а лише на рівні Верховної Ради України, що ставить під сумнів сам факт її легітимності. Це підтверджується також положенням статті 5 чинної Конституції України про те, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Саме тому народ України мав би підтвердити чи спростувати легітимність даної Конституції; істотним недоліком чинної Конституції України, який не відповідає напрямам державотворення та народовладдя як сприйняття думки народу України як єдиного джерела влади, є у новітній українській історії поширення практики народних революцій. Яскравим прикладом цього є події січня 2000 р. («оксамитовареволуція-2»), події 22 листопада – початку грудня 2004 р. («помаранчева революція»), а також події кінця 2013 – початку 2014 р. («революція гідності»). Слід констатувати їх значущість, зокрема, для конституційного права, оскільки результатом «помаранчевої революції» та «революції гідності» – внесення змін до Конституції України; важливим недоліком змісту чинної Конституції України також є і те, що не забезпечено єдності підходів у поняттях «юридична конституція» та «фактична конституція». У науковій літературі визначається, що Конституція юридична є офіційним

визначенням фактичного стану речей, засобом правового впорядкування реальних суспільних відносин, а конституція фактична – це реально чинний у тій чи тій країні суспільний лад (конституційний лад), основою якого є ті об'єктивні відносини, котрі визначають найсуттєвіші економічні, політичні, соціальні й інші риси суспільства. Наприклад, згідно частини 3 статті 49 Конституції України, держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. У даному випадку зміст юридичної конституції, який підтримується позитивістами, не відповідає фактичній конституції у повному обсязі. Навіть у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога по факту є оплачуваною (у формі заяви і оплати під виглядом добровільних пожертвувань громадян. Якщо ж аналізувати реформаційні дії экс-міністра охорони здоров'я У. Н. Супрун, то вони взагалі є антиконституційними у частині того, що існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. За такі дії слід притягувати особу до юридичної відповідальності); Розділ 3 Конституції України «Вибори. Референдум» також не витримує критики. Народовладдя зведене до виборів і референдуму із загальною вказівкою на інші форми прямої демократії (лише шість статей). При цьому не вказано на ці інші форми демократії – право на повстання, революцію, краудсорсинг, регламентовану народну ініціативу, збори, мітинги, демонстрації і т. д.; важливим недоліком, які не помічають або не бажають помічати науковці і юристи-практики, є застарілі дефініції та застарілі радянські формулювання у Конституції України (зокрема, формулювання «Верховна Рада України», яка у принципі не може бути верховною, оскільки єдиним джерелом влади є народ України, а парламент слід перейменувати на народні збори, національний конгрес, народний конгрес, всенародні збори, народну чи національну асамблею і т. д. Це відповідатиме похідному характеру парламенту від народу України як єдиного

джерела державної влади. Аналогічно можна вести мову про Кабінет Міністрів України. За назвою, це – сукупність певних службовців, яка «закрилась» в окремому кабінеті та вирішує проблемні питання відокремлено від народу України, як пережиток радянської епохи. Натомість, доцільнішою є пряма назва «Уряд України» з повним переглядом усіх функцій та відповідальності за їх виконання); суттєво обмежено суб'єктів права законодавчої ініціативи. За статтею 93 Конституції України, до них належать Президент України, народні депутати України та Кабінет Міністрів України. При цьому слід зауважити, що до числа таких суб'єктів неправомірно не включили представників народу України (у кількості 25, 50 чи 100 тисяч, органи судової влади та органи місцевого самоврядування); з політичних міркувань неправомірно виключено Розділ 7 Конституції «Прокуратура України», а натомість у Розділі 8 закріплено статтю 131-1, яка поверхнево визначає функції прокуратури; особливо дефектним у контексті децентралізації державної влади та реформи місцевого самоврядування виглядає Розділ 11 Конституції України «Місьцеве самоврядування». У ньому належним чином узагалі не відображено динаміку муніципальної реформи, а також поверхнево визначено правову, організаційну, матеріальну та фінансову основи місцевого самоврядування в Україні. У цій частині Конституція України взагалі не виконує своєї регулятивно-динамічної функції; Найбільшу кількість зауважень викликає Розділ 12 Конституції України «Конституційний Суд України». З одного боку, даний орган та його судді працюють за принципами судової системи України, а з іншого боку – за статтею 124 Конституції України вони виведені із загальної системи правосуддя (незважаючи на те, що конституційна юстиція є частиною системи юстиції в Україні). Складається враження, що вони є особливим юрисдикційним органом у державі, який ні за що не несе відповідальності і який за статусом можна прирівняти до осіб з особливими потребами (фізичними чи психічними), включаючи інвалідність (у 2020 році вони це успішно продемонстрували);

6. Мовно-політичний конфлікт, ініційований частиною русинів, вносить плутанину в історію формування і розвитку українського народу та його мови. Інакше кажучи, етнонаціональні проблеми русинства затримують національно-культурне відродження в Україні, розхитують державний суверенітет, можуть поставити під сумнів недоторканність кордонів країни, якщо врахувати, що на свідомість русинів Західної України, використовуючи гасло про дружні мовно-культурні зв'язки, тиснуть політичні, а часто й владні структури Угорщини, Словаччини, Польщі, Румунії, Росії. Тому в цьому контексті дуже актуальною є чітка національна позиція наукової еліти і сучасного політикуму української держави, які не дозволять пропагувати ідеї про політичне русинство в Закарпатті. У майбутньому він може спровокувати і серйозний конституційний конфлікт.

7. Конституція України та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права гарантують можливість усім громадянам брати участь в громадському й політичному житті суспільства, користуватися ефективними засобами правового захисту. Такі права можуть бути обмежені лише в умовах надзвичайного стану в державі. Останніми роками найбільше повідомлень про порушення, які надійшли до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі - Уповноважений), стосувалися громадянських та політичних прав. Із загальної кількості повідомлень у 2020 році про порушення громадянських та політичних прав 69% (16 742) становлять повідомлення про порушення права на інформацію та звернення до суб'єктів владних повноважень, 30% (7 272) – порушення процесуальних прав.

8. За основу визначення правового статусу органів публічної влади потрібно брати діючу Конституцію України та закріплений у ній конституційний лад держави. Органи публічної влади в конституційному ладі розглядають у широкому та вузькому розумінні. В широкому: сюди включають всіх суб'єктів, які беруть участь у реалізації влади та публічного інтересу у суспільстві. Через вибори, як основну формою народного волевиявлення, спосіб

безпосереднього здійснення влади Українським народом, обираються представники народу, які є і представниками публічної влади. У вузькому розумінні, до публічної влади відносять органи державної влади та місцевого самоврядування (серед ознак: діяльність здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, наділені правом представляти державу чи територіальну громаду – владою). Конституція України, закріплюючи правовий статус відповідних публічних органів влади, формує їх систему та закладає основу взаємодії між собою. Це проявляється через: закріплення основ процедури їх формування та набуття легального статусу (обрання – як делегування народом влади відповідним суб'єктам чи призначення за спеціальною процедурою осіб на політичних посадах які є публічними службовцями); визначення повноважень відповідних органів влади, завдань діяльності й функціонування, а також реалізація представниками публічної влади публічного інтересу (суспільного інтересу більшості через вибори); наявність методів взаємодії органів публічної влади (в ч.т. посадових осіб) між собою, зокрема координація діяльності, делегування повноважень, укладення адміністративних договорів, механізм стримування і противаг, визначений в Конституції України.

9. Головною проблемою Конституції у справі державотворення є, насамперед суттєва відмінність юридичної конституції від фактичної. Для того, щоб усунути цю проблему має бути якісно проведена конституційно-правова реформа. Конституція повинна стати справді дієвою. Це означає, що держава має навчитися забезпечувати реалізацію конституційних прав і свобод; має бути створений такий механізм державної влади, який спроможний ефективно функціонувати в інтересах українського суспільства (перерозподіл конституційних повноважень між основними владними інституціями); має бути сформована спроможна систему органів місцевого самоврядування; має бути створений ефективний механізм захисту Конституції. Актуальними є також питання реформування судової системи, адміністративно-територіального устрою, місцевого

самоврядування, вдосконалення взаємовідносин місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та інші.

10. Перехід України до належного виконання Конституції України мав би якісні переваги для стабільного розвитку її держави й громадянського суспільства, утвердження конституційної демократії й формування повноцінної української політичної нації. Цього можна досягти з наступних позицій: з позицій оптимізації конституційної правосвідомості – для забезпечення практичної реалізації основних засад та позитивних і природних правових норм, передбачених Конституцією України потрібна конституційна просвіта, об'єднання зусиль громадянського суспільства та політичної волі, а також зосередження та усвідомлення всіх учасників конституційно-правових відносин щодо виконання вимог чинної Конституції України; з позицій удосконалення конституційної правотворчості – доцільно прийняти закон «Про правотворчу техніку». Адже, відсутність такого нормативно-правового акту може призвести до нових колізій, незручностей, протиріч у застосуванні правових норм, розпочинаючи із застосування норм Конституції України як норм прямої дії; з позицій удосконалення правозастосування (особливо – у частині застосування конституційних норм) – доцільно забезпечити реалізацію положень чинної Конституції України на практиці, акцентуючи особливу увагу на положеннях Розділу 2 «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина». Це дасть змогу забезпечити єдність юридичної та фактичної Конституції України.

11. У системі реформування сучасної моделі українського конституціоналізму чільне місце займає проблема формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Серед ключових питань у цій сфері є: особливості процесу децентралізації в Україні та зарубіжних країнах, реформування місцевого самоврядування на засадах децентралізації, особливості формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації.

12. Реальне гарантування прав та свобод людей в Україні можливе лише у результаті дотримання ряду умов: при умові націоналізації базових галузей промисловості, землю, надра, як

загальнонародної власності, здатної забезпечити гідний життєвий рівень усіх соціальних прошарків населення України; в умовах, коли держава маючи у своєму розпорядженні не лише податки, а й увесь прибуток від найголовніших галузей народного господарства, матиме змогу проводити соціальну політику в інтересах абсолютної більшості громадян України; у разі зростання купівельної спроможності населення стане найсильнішим стимулом для розвитку промисловості, всіх сфер господарського життя. Саме в цьому закладено джерело відродження колишньої слави України, подолання кризи, повороту реформ до потреб людини; якщо держава буде здатна знизити плату за комунальні послуги, електроенергію, підвищити пенсії, зарплати, стипендії, військове забезпечення не нижче від прожиткового мінімуму, забезпечити доступність цін кожній людині, зокрема, на основні харчові продукти і ліки, навчити дітей, лікувати хворих, розвивати науку і культуру.

13. Аналіз судової практики вирішення подібних виборчих спорів свідчить про складність доведення самого факту непрямого підкупу виборців та особливо – причетності до цього кандидата чи партії. Так, навіть у випадку передачі кандидатом товарно-матеріальних цінностей виборцям безпосередньо, суди не визначали такі дії як непрямий підкуп з наступних підстав: передані цінні подарунки не були придбані за кошти кандидата, у публічному заході, на якому здійснювалася передача цінностей громадянам, кандидат брав участь як приватна особа, передача подарунку кандидатом не супроводжувалася закликами голосувати за нього. Таким чином, судова практика засвідчує недовіру закріплених чинним виборчим законодавством обмежень ведення передвиборної агітації, зокрема щодо заборони непрямого підкупу виборців. Очевидною є необхідність пошуку нових правових механізмів протидії подібному впливу на вільне волевиявлення.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

ПРОГРАМА НАУКОВИХ ОНЛАЙН-ДЕБАТІВ
(У ФОРМАТІ КРУГЛОГО СТОЛУ) НА ТЕМУ:

«Досвід 25-ї річниці сучасного українського конституціоналізму та 30-річчя української державності: здобутки і втрати, проблеми та перспективи».

25 червня 2021 року

Місце проведення:

Навчально-науковий Юридичний інститут
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44а, аудиторія (конференц-зал)
305; Народний дім «Просвіта», м. Івано-Франківськ, вул.
Грушевського 18.

Порядок роботи:

14.50-15.00 – реєстрація учасників
15.00-15.10 – вітання та наукові повідомлення
15.10–17.10 – тематичні доповіді, виступи та дискусії
17.15-17.45 – підведення підсумків та прийняття рекомендацій.
17.45 - різне

Регламент роботи:

Вітання	до 10 хв.
Повідомлення	до 5 хв.
Тематичні доповіді	до 10 хв.
Виступи	до 5 хв.
Дискусії	до 3 хв.

Робочі мови: українська, англійська, німецька, польська, французька.

Формат онлайн-конференції: Платформа GoogleMeet

Доступ до електронного ресурсу: meet.google.com/dgp-bgzj-qpk

ЗАСІДАННЯ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ:

Організатори:

- Кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника»;
- Центр дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;
- Кафедра українознавства Івано-Франківського національного медичного університету;
- Інститут гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;
- Івано-Франківське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка;
- Івано-Франківське міське об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка;
- Регіональне представництво Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Івано-Франківській області;
- Івано-Франківська Міська Рада, департамент стратегічного розвитку, цифрових трансформацій, роботи із засобами масової інформації, комунікації із мешканцями Івано-Франківської міської Ради.

Керівники наукової конференції:

- Заслужений юрист України, директор навчально-наукового юридичного інституту «Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника», доктор юридичних наук, професор Васильєва Валентина Антонівна;
- Завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», кандидат юридичних наук, доцент Розвадовський Володимир Іванович.

Наукова рада конференції: професор Васильєва В. А.; професор Вівчаренко О. А.; професор Книш В. В.; професор Кернякевич-Танасійчук Ю. В.; професор Сворак С. Д.; професор Дерев'янка С. М.; професор Адамович С. В.; голова міської Ради Івано-Франківської територіальної громади Марцінків Р. Р.; голова Івано-Франківського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта», доцент Волковецький С.В.; голова Івано-Франківського міського об'єднання ВУТ «Просвіта», доцент кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету Гуцол М. І.; директор інституту гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного університету нафти і газу, професор Дзвінчук Д. І.; професор кафедри публічного управління та адміністрування Орлів М. С.; доцент кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного університету нафти і газу Красій М. О.; доцент кафедри українознавства Івано-Франківського національного медичного університету Любчик І.Д.; доцент кафедри українознавства Івано-Франківського національного медичного університету Гайдукевич О. О.; відповідальний секретар, заступник голови обласного об'єднання ВУТ «Просвіта», доцент Січка М. Я.

Модератор завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», кандидат юридичних наук, доцент **Розвадовський Володимир Іванович**, **email:** rozvadovskivolodimir50@gmail.com; **+380503730525.**

Секретарі конференції: доцент Грицан Ольга Анатоліївна; викладач Албу Андрій Аркадійович; лаборант кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Яремич Дарина Романівна; секретар ІФМОВУТ «Просвіта» Говера Діана Богданівна (+380996483453); прес-секретар ІФООВУТ «Просвіта» Бойчук Ольга Олегівна (+380674787372).

ДОПОВІДІ:

НАПРЯМ 1. ПРОБЛЕМАТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

1. Адамович Сергій Васильович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Проблема державного устрою України в конституційному процесі».*

2. Вівчаренко Олег Антонович, доктор юридичних наук, заслужений юрист України, професор кафедри трудового, екологічного та аграрного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Нова Конституція України – шлях до утворення української державності».*

3. Волковецький Степан Васильович, кандидат технічних наук, доцент, голова Івано-Франківського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта», *«Конституція України: досягнення і проблеми».*

4. Волковецька Світлана Василівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій та права Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, *«Конституція України: досягнення і проблеми».*

5. Гривнак Богдан Любомирович, кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. *«Вплив глобалізаційних процесів на розвиток української державності».*

6. Гуцол Марія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету, голова Івано-Франківського міського об'єднання ВУТ «Просвіта». *«Основні положення Конституції України для громадського об'єднання «Просвіта» – історія, сучасність».*

7. Дерев'янка Сергій Миронович, заслужений працівник освіти України, доктор політичних наук, професор кафедри політичних

інститутів та процесів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Ключові проблеми новітнього дизайну конституційного реформування в Україні».*

НАПРЯМ 2. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СУТНІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ.

8.Зінч Любомир Васильович, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Наднаціональність у аспекті верховенства Конституції України».*

9.Кныш Vitalii (Книш Віталій Васильович), doctor of law, professor of the department of constitutional, administrative and international law of the Educational and scientific Law institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника). *The relationship between Ukrainian statehood and Ukrainian constitutionalism: achievements, problems and prospects»* (Співвідношення українського державотворення та українського конституціоналізму: здобутки, проблеми та перспективи).

10.Любчик Ігор Дмитрович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства і філософії Івано-Франківського національного медичного університету. *«Ідея української соборності на західному пограниччі: рецепції та виклики сьогодення».*

11.Непийвода Людмила Іванівна, регіональний представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в Івано-Франківській області. *«Стан забезпечення громадянських та політичних прав в Україні на сучасному етапі».*

12.Петровська Ірина Ігорівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного

права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Поняття та коротка характеристика органів публічної влади в Україні».*

13. Федорончук Андрій Володимирович, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Роль і значення Конституції України в державотворенні і правотворенні в Україні».*

НАПРЯМ 3. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНО-ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

14. Марцінків Руслан Романович, голова міської Ради Івано-Франківської територіальної громади. *«Інституційне оформлення органів влади української самостійної соборної держави (на прикладі служби безпеки)».*

15. Розвадовський Володимир Іванович, завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, доцент, кандидат юридичних наук, керівник центру дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Питання практичної реалізації принципів та норм Конституції України».*

16. Загурський Олександр Богданович, доцент кафедри управління та адміністрування Івано-Франківського Навчально-наукового інституту менеджменту Західноукраїнського національного університету, доцент, кандидат юридичних наук. Науковий консультант центру дослідження конституційної юстиції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Децентралізація в Україні: здобутки та перспективи».*

17. Албу Андрій Аркадійович, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та

адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Забезпечення основних прав та свобод людини і громадянина в Україні».*

18.Грицан Ольга Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. *«Протидія не прямому підкупу виборців в Україні: правове забезпечення».*

ОБГОВОРЕННЯ ДОПОВІДЕЙ, ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ЗАСІДАННЯ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ

Наукове видання

**«ДОСВІД 25-Ї РІЧНИЦІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА 30-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ДЕРЖАВНОСТІ: ЗДОБУТКИ І ВТРАТИ, ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ»**

**Збірник матеріалів наукових онлайн-дебатів
(у форматі круглого столу)
(м. Івано-Франківськ, 25 червня 2021 року)**

Упорядник: Розвадовський В. І.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

За повного або часткового відображення матеріалів даної публікації, посилання на видання обов'язкове.

Підписано до друку 12.08.2021. Формат. 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Умовн. друк. арк. 13,95.
Наклад 300 прим. Зам. №

Видавець
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С.Бандери, 1,
тел.: 75-13-08, e-mail: vdvcit@pnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006
Виготовлювач

ISBN 978-966-640-514-5